

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

K.B. Holwerda, Arnhem

Van Schelfzee tot Sinai

Ex. 15: Afscheid van Egypte (1)

In de vorige jaargang van dit blad ging ik in een tweetal reeksen met u op zoek naar de kernmomenten van dit bijbelboek. (Jrg 32, pp. 143v, 153v, 162v, 169v en 329v, 337v, 345v en 353v.) Al doende werd het ons duidelijk, dat de schrijver steeds weer de grootste nadruk legt op het volkomen onverwachte *eigen* handelen van de HERE. Israël leek voortdurend af te stevenen op een regelrechte ramp, die dan eigenhandig afgewend werd door de HERE. Als Mozes en het volk wanhopig waren, liet de HERE hen merken dat Hij hen echt persoonlijk en op eigen initiatief redden ging. Misschien wel nergens zo scherp verwoord als in 14:14: de HERE zal voor u strijden, en u zult stil zijn. God prent Israël in deze verlossing in, dat, al is Hij dan voor hen onzichtbaar, het Zijn persoonlijk optreden is, dat voor hen de weg baant. Om het met een niet onvermaard jongensboek van vroeger te zeggen: de HERE wil voor Zijn volk beslist de Overwinnaar van nooit-gedacht zijn. Dat thema draágt het boek tot dusver!

Een lied met een staartje

In Ex. 15 is dat niet moeilijk te ontdekken. Het thema is: zingt de HEER want Hij is hoog verheven, – het paard en zijn ruiter stortte Hij in zee! Zo Hanna Lam met louter Bijbelwoorden in haar vertolking van het Lied van Mozes en Mirjam (Alles wordt nieuw, p. 24v). Het opent het lied, en sluit het verhaal van deze zang, vss 1, 21. We moeten wel denken aan een grote wisselzang op dit thema. Stem en tegenstem springen op voor Hem die ons heil bewerkte (Ps 81:1 nw ber.). De zangreid trad de speelrei voor, in 't midden ging het vrolijk koor der trommelende maagden (Ps 68:12 oude ber.). Zo iets. We letten erop dat de HERE zélf, *persoonlijk*, als redder wordt geprezen door oud en jong, – zie de woorden: Hij is mijn God *en de God van mijn vader*. Ook verderop wordt de *persoonlijke* aktie van de HERE genoemd: Zijn rechterhand, twee maal in vs 6; Zijn adem in vs 8 en 10, die niet alleen als strakke zuidooster het water opdreef, maar ook daarin de trots van Zijn tegenstander smoorde.

Inderdaad: wie is als U onder de goden, HERE?!

Dit is niet een mensenoverwinning die aan de gunst van een god wordt toegeschreven. Dit is de God die er bij is, om het op te nemen voor Zijn kansloos volk, vgl. Jes. 64:4 en ook 63:12v.

Maar dán!

Tot zover geen probleem. Alleen, het vervolg gaat veel verder dan het punt waar Israël direct na de Rietzee wás! Dwz wat hier staat kunnen ze nooit *op dat moment* gezongen hebben! Want dát gaat over vèrdere verlossingen van God, zie maar de vermelding van Gods woonstede, vs 13, zijn berg, woning, heiligdom vs 17, Gods leiden van Zijn volk (2 x in vs 13), het door-trekken van Israël (ook 2 x in vs 16). Prof. Gispen denkt in de Korte Verklaring aan een profeterend spreken van Mozes. Maar is dat niet een beetje een nood-sprong, als er b.v. sprake is van de schrik voor de HERE van Filistijnen (zie 1 Sam 4:7, 8) en Kanaänieten (zie Joz. 2:10, 11), waarvan we wel degelijk horen, maar pas láter? Ik denk aan het volgende. Stel u voor dat het Wilhelmus, dat spreekt van verlossing van het Spaanse juk, een vervolg had gekregen omstreeks 1813 toen de Fransen verslagen werden. En nóg een vervolg na 1945! Het lied van de verlossing bij de tijd en de aktualiteit gebracht. Wij kennen dat niet. Maar de gedachte is niet zo vreemd. De Schrift zelf brengt ons er op, merkwaardigerwijs juist inzake dit lied van Mozes, Openb. 15:3. Óf dat lied zich dus ook leent voor: dóórzingen, het verhaal van verlossing en gericht vervolgen! Ik veronderstel dus dat Israël het lied van Mozes en Mirjam, in ieder geval het basismateriaal daarvan, later heeft aangevuld tot een totaal lied der verlossing. Vanaf de geweldige stárt van hun reis, hier bij de verlossing uit Egypte, tot en met het bereiken van de bestemming van hun reis: land en stad en woning van de HERE. Dát lied, door-gezet of aangevuld of hoe u het noemen wilt, vinden we dan hier in Ex 15 in het relaas van Gods verlossing opgenomen. Terwijl *op dat ogenblik* het

juichende volk nog alleen maar heeft kunnen zingen het eerste déél van het lied. Dit zou ook verklaren de even stotende overgang van vs 18 naar vs 19: het lijkt net of Mirjam en Israëls vrouwen in hun reidansen nog even op het allerlaatste moment zijn 'meegenomen'. Terwijl gewoon sprake is van het optreden van de dames met hun antifoön bij de *originele* uitvoering van dit lied! Maar dat optreden is dan door de uitbreiding die het lied later gekregen had een beetje uit de buurt geraakt van de lofzang waar het oorspronkelijk een wezenlijk deel van uitmaakte.

'Ik ben uw Heelmeester'

Als Israël na deze geweldige belevenis (1 Cor. 10:1v) dan tóch verder

33e jaargang - nr. 14.
7 juli 1989

In dit nummer

- 241 K.B. Holwerda
Van Schelfzee tot Sinai
- 243 H. de Jong
Het Conciliair Proces
- 247 W.G. Rietkerk
Is er een derde weg? (1)
- 248 D.W.L. Milo
Een goed getuigenis
- 250 D. Holwerda
Vrijheid: gelijkheid?
- 253 M. Maljers-Kroes
Tussen kerk en keuken
- 255 L. van Klinken †
Als alles politiek is (4)
- 256 D. v.d. Molen
Geloof waardig helpen

Opbouw

Veertiendaagse uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Redaktie

Drs. H. Algra
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P.J. van Kampen
Mr.dr. J. Meulink
D.W.L. Milo
Ds. K. Muller
Ds. E.R. Postma
J.F. van der Wal

Adres van de redaktie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Tel. 05130-20476

Alle kopij dient uiterlijk dinsdags, in de week voorafgaande aan de week waarin Opbouw zal verschijnen, bij de redaktie binnen te zijn.

Kerknieuws/Uit breder kring

M.J.F. van der Wal;
Brugakker 60-17,
3704 RA Zeist.
Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie

Administratie Opbouw
A.J. van Veelen-Vis
Postbus 258,
3740 AG Baarn.
Tel. 02154-23546.
Gironummer 404945 t.n.v. Geref.
Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging

Aanmelding door overschrijving van min. f 25,- contributie op bovenstaand gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementsprijs

f 55,- per jaar of f 30,- per half jaar.
Voor studenten f 44,- per jaar.
Buitenland f 79,- per jaar of f 99,- per luchtpost. Bij vooruitbetaling te voldoen.

Advertenties

Tarief: 50 ct. per mm. Advertenties inzenden tot woensdag 8.30 uur, anderhalve week vóór verschijningsdatum. Familieberichten uiterlijk maandagmorgen, in de week van verschijning. Advertenties en familieberichten rechtstreeks naar Nedag.

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.
postbus 208, 3770 AE Barneveld, tel. 03420-13080. Fax 92619.

Druk

"Steenbergen", Zeist.

moet gaan, doet zich het probleem voor van de watervoorziening. Geen wonder: een volk van honderdduizenden drie dagen vergeefs op zoek! En als je dan denkt dat je het uiteindelijk gevonden hebt, dat water, dan blijkt het bitter! Dat is niet maar een kwestie van smáák, maar roept de verdenking op dat dat water doodgevaarlijk is. Door het Woord van de HERE – het stuk hout dat Mozes gebruiken moet is niet meer dan middel – wordt het water zoet, drinkbaar.

Deze pleisterplaats geeft aanleiding tot nadere maatregelen, waarschijnlijk voor de reis. Daar stelt de HERE het volk ook voor de uitdaging, om nu voortaan op Hem te vertrouwen, en te doen wat Hij gebiedt. Zijn geboden doen is niet anders dan geloven in daden. Tekenend zegt de HERE erbij: Ik ben uw Heelmeester, – waarom eigenlijk?

Wel, Israël had gezien welke geduchte macht God hoogst persoonlijk had getoond bij hun verlossing. Dat Hij groot en machtig was, had een kind kunnen constateren. Kán niet de gedachte hebben postgevat: is dat niet verschrikkelijk riskant, zo'n nabije Jahwè? Vorige week waren het trotse Egyptenaren, maar wat overkomt ons morgen? Daartegen wijst God hun aan wie Hij voor

hen wil zijn: hun Heelmeester. Niet een Gedachte waarvan je niet weet of Hij zich morgen niet tegen je keert. O zeker, Hij hééft in Zijn oordeel het grote Egypte Zijn plagen opgelegd. Maar Hij geeft hun zèlf aan dat en hoe Hij die plagen van hèn juist wil wèghouden! Dat wordt Zijn ABC voor hun reis: je hoeft de machtige niet te vrezen als een grillic Despoot! Hij wil de heelmaker zijn, en daagt je uit, Hem gerust je vertrouwen te schenken.

Het is doodzonde, dat zo vaak in de kerkgeschiedenis geleraard is dat de grote God even graag en even makkelijk plagen en oordelen als genade en zegen aan Zijn volk geven zou. Hoe vaak is niet een parallel gemaakt tussen Zijn verkiezing en verwerping! In de eerste ontmoeting tussen God en volk laat de HERE zelf gelukkig een duidelijk ánder geluid horen!

H. de Jong, Amsterdam

Het Conciliair Proces

(Genesis 18:16-33)

Onlangs hield ik voor de Alle-Dag-Kerk de hier volgende (niet uitgezonden) toespraak. Omdat het nu niet, zoals gewoonlijk, een Schrift-overdenking was, zetten we hem niet op pagina 1 maar op pagina 2 van ons blad.

Vrede, gerechtigheid en heelheid van de schepping

Het is jammer dat het Conciliair Proces met zo'n moeilijke en weinig aansprekende naam de wereld is ingegaan, want de zaak die het aansnijdt is de aandacht van ons allemaal meer dan waard. Het gaat om een initiatief dat is voortgekomen uit de Wereldraad van Kerken. In Vancouver is het gestart en het moet in het jaar 1990 in Seoul (Korea) zijn hoogtepunt bereiken. Op een wereld-conferentie die dan in de taal van de kerk een 'concilie' heet of kan heten. Doel ervan is een bewustmakingsproces op gang te brengen. Wij moeten ons bewust worden in wat voor gevaarlijke situatie de wereld zich vandaag bevindt. Bedreigd zijn daarin de vrede, de gerechtigheid en de heelheid van de schepping.

De vrede omdat het militair-industriële complex maar steeds wapentuig blijft aanmaken waardoor de oorlogsdreiging wordt opgevoerd. Want, zeg men, wapens die eenmaal gemaakt zijn willen ook een keer gebruikt worden. Dan de gerechtigheid. Die houdt zich verre omdat een nog steeds toenemend aantal mensen in de wereld onder de armoede-grens leeft. De rijken worden steeds rijker en de armen steeds armer. Dat is de schreeuwende onrechtvaardigheid van onze tijd. En tenslotte is de heelheid van de schepping in gevaar vanwege de nijpende nood van ons milieu: de bodem, het grondwater, het oppervlakte-water, de lucht, de ozon-laag – om dan nog maar te zwijgen over het planten- en dierenleven dat door ons menselijk toedoen steeds meer in het nauw wordt gebracht. Rond deze noden is het Conciliair Proces opgezet. De kerken willen daarmee aan de wereld laten zien dat de genoemde problemen ook hun een zorg zijn en dat zij voor hun deel eraan mee willen werken dat de mensen de hachelijke situatie waarin de schepping verkeert zullen gaan inzien en in beweging zullen komen om daarin naar vermogen verandering te brengen.

De eigen bijdrage van de kerk

Het is een goede zaak, dit bewustmakingsproces. Het leven valt van

daag in zoveel terreintjes uiteen en de mensen raken daardoor zo opgesloten in hun kleine deelbelangetjes dat we allemaal wel de neiging hebben om wat de gemeenschappelijke zaken betreft als een kip zonder kop te leven. Een totaal-besef ontbreekt. Dat onze spuitbussen (toch een veel gebruikt huishoudelijk artikel) met hun drijfgassen de ozon-laag rond onze aarde aantasten, dat besef is slechts zwak en bij enkelen aanwezig. Het is zeer goed dat wij op het verband tussen het een en het ander attent gemaakt worden.

Gelukkig zijn meer instanties dan alleen de kerken daarin werkzaam. En mijn vraag is dan ook of wij van de kerk daarnaast niet nog een heel eigen aanpak van deze noodsituatie mogen verwachten. Wij leven in een tijd dat de noden der wereld ons heel duidelijk boven het hoofd groeien. Onoplosbare moeilijkheden doen zich voor. Verlegenheid alom. Tegelijk leven we in een tijd waarin de mensen massaal God de rug toekeren en de kerken ontvolkt raken. Licht het voor het geloof niet voor de hand en ligt het voor de kerken niet op hun weg om tussen het een en het ander openlijk verband te leggen en de mensen op te roepen weer naar God en naar de publieke godsverering terug te keren? „Toen begon men de naam des Heren aan te roepen”, lezen we in het begin van de bijbel. Dat was in een tijd die uitliep op de zondvloed... Moeten wij vóór het te laat is, de gunst van God niet gaan zoeken?

De Flagellanten

Toen in de Middeleeuwen de zwarte dood (de pest) ons Europa teisterde, begonnen er groepen van mensen door de landen te trekken die hun medeburgers opriepen tot boete en inkeer. De Flagellanten of Gesellaars, zo staan die mensen bekend. Zij geselden zichzelf om daarmee de verootmoediging voor God zichtbaar te maken. Deze Flagellanten legden verband tussen de verschrikking van die tijd en de verhouding tot God. Dat was een typisch christelijk reageren op een algemeen gevoelde noodsituatie. Eigenlijk mis ik dat geluid bij alles wat ik tot dusver over dat Conciliaire Proces gelezen of gehoord heb. De oproep tot verootmoediging voor God en het zoeken van zijn gunst, – wat zou er niet van uit kunnen gaan als de kerken zich gezamenlijk in die zin tot de samenleving zouden richten!

Wij moeten de gunst van de Here gaan zoeken. Ik bedoel niet dat we dat in de plaats moeten laten komen van de genoemde bewustmaking en

het op alle manieren nadenken over en zoeken naar oplossingen. Nee, laat dat alsjeblieft gebeuren! Maar de kerk is er om nu juist daarover Gods gunst in te roepen. Dat Hij het zegenen mag. Want zonder zijn zegen vermogen onze inspanningen niets. Om het eens prikkelend te zeggen: zoals de kerk vroeger de wapens zegende zo moet ze nu de akties van Greenpeace zegenen. Het een is net zo hachelijk en toch net zo goed als het ander.

Abrahams voorbede voor Sodom

De gunst van de Here God zoeken. Zoals Abraham dat deed voor Sodom. Onze westerse wereld is een soort Sodom geworden. Waarbij ik echt niet alleen aan seksuele zonden denk. 'Sodom' staat voor een zelfzuchtig leven op elk gebied. Abraham bad voor die plaats. Zo moeten wij voor onze planeet bidden. Bij Abrahams voorbede was eigenlijk meer het behoud van het milieu van de randstad Sodom dan de redding van de goddeloze mensen daar aan de orde. Hij protesteerde er niet tegen dat God de slechtaards van Sodom ging straffen, maar waar hij zich moeilijk bij kon neerleggen was dat bij de verwoesting van de stad de goeden met de kwaden zouden lijden en dat God vanwege de goddeloosheid van de meeste mensen de plaats, het milieu, de leefwereld van allen zou vernietigen. Hij vreesde bovendien dat als God zo met Sodom te werk ging er uiteindelijk geen enkele plek om te leven zou overblijven. Sodom was immers alleen maar een vooruitgeschoven post van het kwaad. Abraham bad dus voor de plaats. En daarin voor de wereld als leefomgeving. Zo zeg ik dat wij in de kerken en thuis voor onze plaats, voor onze aarde moeten bidden. Dat God, om de vele zonden die erop gedaan worden, die aardbodem niet onder onze voeten vandaan zal trekken. Dat ze toch een leefbare plek zal blijven. Niet om ons zelfzuchtig leven onbekommerd daarop voort te zetten, maar leefbaar in die zin dat God geëerd en het heil van de naastediend wordt.

Persoonlijke gehoorzaamheid heeft zin

Ik wil nog een les trekken uit die bijbelse geschiedenis van Abrahams voorbede voor Sodom. De aartsvader heeft 't erover dat tien rechtvaardigen mogelijk de plaats zouden kunnen redden door hun rechtvaardigheid. Ik wil daaraan een bemoeiding ontleneren. Wat ons vaak remt bij het reageren op de geweldige

problemen van onze leefwereld is de verlammeende vraag: wat haalt het uit wanneer ik persoonlijk mijn levensstijl wijzig of bijstel? Wat zet het voor zoden aan de dijk dat ik wat meer de auto laat staan en de fiets pak? Dat heeft toch geen effect? Wat wel zichtbaar effect heeft, dat is slordigheid! De onzorgvuldigheid van één stuurman in de wateren van Alaska veroorzaakt een weergaloze ramp. Maar kun je nu zeggen dat omgekeerd één daad van zorgvuldigheid een even groot gevolg heeft? Dat zien we in ieder geval niet. Dat verlammeende besef, wat kan ons dat moedeloos maken! Maar hier hebben wij het geloof nodig, juist als wij niet zien. Het geloof dat God die enkele daad van rechtvaardigheid kan en zal zegenen. Vanuit dat geloof heeft Abraham gebeden dat er toch tien rechtvaardigen in Sodom mochten zijn. Tien rechtvaardigen? Wat zegt dat op een hele samenleving? Voor God genoeg om te zegenen. Wij kunnen elkaar niet voorrekenen hoe Hij dat doet, maar we geloven dat dat voor Hem geen probleem is. Zo bemoedigen wij elkaar in de kerk en zeggen tegen elkaar dat het zin heeft als een rechtvaardige te leven, ook al blijven

we met die rechtvaardigheid tamelijk eenzaam.

Geen selectie uit de geboden

En tenslotte: denk bij de rechtvaardige daden niet enkel aan dingen die door de wereld voor goed en heilzaam worden gehouden. Let ook op die gebieden van het leven waar alleen God u ziet. Rechtvaardigheid, zegt onze oude Katechismus, heeft niet alleen met sommige maar met al Gods geboden te maken. Ook met die geboden die niets uitstaande lijken te hebben met de problemen waar we nu mee tobben en volkomen los schijnen te staan van bijvoorbeeld de milieu-nood. Zeker, het kan op gegeven moment een goede vraag zijn of wij niet teveel varkens houden. Vanwege de mest die onze dieren produceren. En als dat het geval is moeten we ons herzien. Het is de ons opgedragen zorg voor de aarde die dat dan vergt. Maar een veel belangrijker vraag, óók voor het milieu, is toch of wij misschien teveel als varkens leven. Wat heeft dat nu met de problemen van onze leefwereld te maken? Wel, het verband van deze vraag met vrede, gerechtigheid en heilheid der schepping is

gelegen in de ene God die zowel de Schepper van de aarde als de Gever van persoonlijke leefregels is. Voor echte rechtvaardigheid moet je nooit een keus maken uit de geboden, maar moet je vragen naar de hele wil van God. Ook onze intieme gedragingen hebben alles te maken met de nood van de wereld die vandaag zo indrukwekkend op ons afkomt. „Hoor Israël, de HERE onze God, de HERE is één.” En omdat Hij één is, is zijn gebod ook één.

Tenslotte

Ik vat samen. Wat de wereld vandaag van de kerken mag verwachten is drieërlei:

1. Een oproep tot verootmoediging en gebed om in de nijpende nood waarin de schepping verkeert de gunst van de Here te zoeken,
2. Een bemoediging dat persoonlijke gehoorzaamheid ertoe doet omdat God bij machte is die te zegenen,
3. Een herinnering dat God niet enkel sociale rechtvaardigheid en milieuhygiëne wil, maar ook waarheid in het verborgene en persoonlijke levensheiliging.

Moge een proces in deze zin op gang komen, conciliair of niet.

Pastorale Notitie

G. v.d. Brink – Veenendaal

De P.M. (Pastorale Medewerker)

Bij mijn afscheid van de gemeente van Rotterdam hebben de vier predikanten die mij een aantal jaren toegevoegd waren als pastoraal medewerker (hierna oneerbiedig aangeduid als P.M. – niet Prime Minister; niet: Pro Memorie –) mij een boekje aangeboden. Het telt 56 bladzijden en is getiteld: 'In Hetzelfde Spoor Verder'. Het bevat van de hand van elk van hen een bijdrage als blijk (zo vermeldt het voorwoord) van hun grote waardering voor ondergetekende. Ds. A. van der Dussen schrijft over 'Gods toorn' als motief in de prediking, ds. P.J.H. Krol over: De

priesterlijke zegen, ds. A.W. Vos over: De ambtsdrager en ds. G.J. Zwarts over: De missionaire gemeente.

Dit boekje is me lief geworden: een kostbaar afscheidsgeschenk. Het Comité dat de uitgave verzorgde merkt in het voorwoord op: „Het is een unicum in onze kerken, dat een predikant vier jonge kandidaten elk een aantal jaren heeft begeleid bij hun eerste pastorale ervaring als voorbereiding op hun dienst in een eigen gemeente.” Deze zaak heeft echter een keerzijde. Het is ook een unicum als een predikant de laatste tien jaar van zijn ambtswerk vier (en dan zulke!) jonge vrienden en medewerkers krijgt. Ze betekenen stuk voor stuk, elk met eigen gaven en karakter, een enorm geschenk voor me.

Ik wijs er echter op dat nog andere verbanden een rol spelen in het functioneren van de P.M. Er is niet alleen de relatie pastor – pastoraal medewerker, maar ook die van gemeente – P.M. Toen onze gemeente in de gaten kreeg dat ze niet alleen kon profiteren van de P.M., maar dat ze ook een opvoedende taak had, gaf ze zich daaraan met Rotterdamse ondernemingsgeest. En zo is het geschied dat een vertrekkende P.M. niet zonder Bomans-achtige humor opmerkte: „Ik hoor het de gemeente van Rotterdam zeggen: We hebben weer een echte Rotterdamse P.M. afgeleverd!!! Een beste P.M.!!!!”

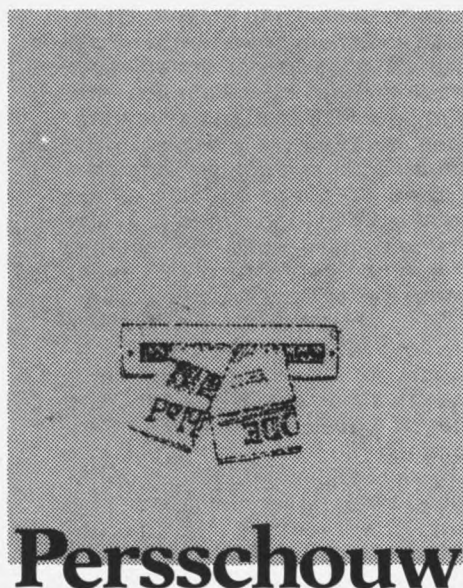
Dan is er nog de relatie pastoraal medewerker – pastor. Daarbij zijn de rollen omgekeerd. De predikant gaat

in de schoolbank en zijn P.M. treedt op als leermeester.

Wat dacht u van de volgende situatie: De Pastoraal Medewerker brengt in opdracht van de kerkeraad een rapport uit over evangelisatie. Na bespreking dient de dominee een afrondend voorstel in. De P.M. heeft daar kennelijk bezwaren tegen. Het strookt niet met de door hem getrokken beleidslijnen. Het is ook uit de ouwe doos. De pastor is kennelijk een beetje afgaande onder de broeders. De P.M. grijpt dus moed en dient een tegenvoorstel in. De ruim twintig aanwezigen beginnen heel zachtjes te gnuiven. Nu wordt het leuk: de dominee contra zijn helper. Na nog wat heen en weer geschuif volgt de stemming. Onder onderdrukt homerisch gelach wordt het voorstel van de P.M. aangenomen met algemene stemmen (min één). Uiteraard wordt het voorstel van de dominee verworpen met dezelfde stemverhouding. Als u opmerkt dat een onderdrukt homerisch gelach een contradictio in terminis is, ben ik dat niet met u eens. Ik bedoel natuurlijk een gelach dat homerisch werd, zodra het beleefdheidshalve niet langer onderdrukt hoefde te worden. Ik heb de broeders horen bulderen, heus!

Al met al een uitstekende les voor zelfverzekerde, vastroestende prelaten. Ik beveel dus het instituut van Pastoraal Medewerker van harte bij u aan. En mijn collega's moeten zich maar gedekt houden.

Ze hebben wat in huis, zulke mannen!

O. Mooiweer, Enschede

De toekomst van onze kinderen

Geestelijk klimaat

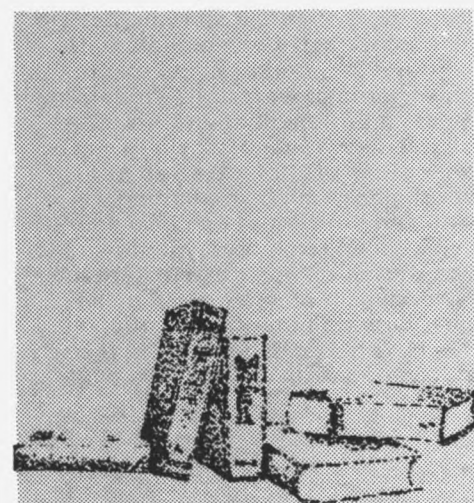
Het sterkst kan de vraag benauwen in welk geestelijk klimaat onze kinderen in de toekomst zullen moeten leven. Méér nog dan op ons, zal op hen de vraag toekomen hoe zij – tegen de achtergrond van wat wetenschap, techniek en menselijke intelligentie in het algemeen aan gegevens over deze aardse werkelijkheid aan het licht brengen – nog langer op de overgeleverde manier met de bijbelse waarheden en de God van die bijbel kunnen omgaan. In de voorbije periode is veel gesproken en geschreven over de kerkverlating door jongeren en over de oorzaken daarvan. Een heel belangrijke oorzaak was en zal ook in de toekomst zijn dat veel jongeren de aansluiting missen tussen het christelijk geloof en hun dagelijkse werkelijkheidservaring. Wie nadenkt en eerlijk is zal erkennen dat het met deze dingen ook niet gemakkelijk ligt. Wordt het met het oog op onze jonge mensen niet hoog tijd dat we ons naast de nogal abstracte discussies over de actualiteit van de gereformeerde belijdenis en de tijdsgebondenheid van Schrift, belijdenis en theologie, eens gaan bezinnen op de vraag hoe wij, geleid door Gods Geest, op geloofwaardige en overtuigende wijze aan onze jongeren en aan de wereld om ons heen, duidelijk kunnen maken dat het Woord van God in al zijn facetten ook voor onze tijd voluit geldigheid en kracht heeft? Oude antwoorden die het zogenaamd niet meer doen en nieuwe zienswijzen die niet acceptabel zouden zijn, kunnen misschien worden vervangen door een nieuwe verrissende aanduiding van de actualiteit van Gods Woord, in termen die de eeuwige waarheden van Gods Woord geen geweld aandoen en waarin jonge mensen, die geestelijk in een zee van twijfel rondspar-

telen, weer iets van hoop en licht voor de toekomst vermogen te ontdekken. In termen die de Geest in onze mond legt, komend uit een hart waarin die waarheden echt zijn doorleefd. Dat hebben onze jonge mensen nodig. Dat hebben we trouwens ook als ouderen hard nodig. Want een stukje van de toekomst mag misschien ook nog onze toekomst zijn. Wat drukt de verantwoordelijkheid op ons ouderen zwaar als we ons realiseren met welke erfenis we onze lieve kinderen hun leven laten beginnen.

Dit is het slot van een artikel van D. Koole (Chr. Geref.) zoals wij dat aantreffen in de 'VARIANT' van het Nederlands Dagblad d.d. 17 juni 1989. De schrijver uit vooral zijn zorg in genoemd stuk omtrent de ontwikkelingen in de wereld waar door veel jongeren de motivatie wordt ontnomen om dienstbaar te zijn aan de samenleving. Hij schetst voorts de spanningen ten aanzien van de politieke toekomst waarbij het gaat om zaken van oorlog en vrede en om de steeds groter wordende kloof tussen arme en rijke landen. De gedachte aan ons natuurlijk leefklimaat is verstikkend. We zitten nu hoogst bezorgd aan te kijken tegen allerlei negatieve neven-effecten van de kwaliteitsverbetering van ons leven. De voortgaande ontwikkeling betreffende ziekte en gezondheid wekt bij de jongeren een bepaalde verwachting, maar de vraag klemmt of verschrikkelijke ziekten als aids wel onder controle te krijgen zijn etc. Moet de kerk de jongeren op dit vlak niet meer begeleiden met intense pastorale zorg? Het is inderdaad goed het gesprek over de gereleveerde dingen op gang te brengen en concrete inhoud te geven. Het moet daarbij gaan om een open verhouding naar God, naar elkaar in gezinsverband (ouders-kinderen etc) en naar anderen toe. Niemand kan een monopoliepositie opeisen voor een bij voorbaat geformuleerd standpunt. Niemand is bij machte zomaar een oplossing voor de moderne problematiek aan te dragen. Dat moet je samen gewoonweg erkennen. Dan pas is de sfeer geschikt voor een vruchtbare discussie.

Eén zin in het geciteerde gedeelte trof mij in het bijzonder, nl. dat veel jongeren de aansluiting missen tussen het christelijk geloof en hun dagelijkse werkelijkheidservaring. Daarop moet de verkondiging van het evangelie 's zondags veel meer inspelen. Het gaat er dan niet om apodiktisch de schare een nieuwe denkweg op te leggen (gesteld, dat deze zoiets ooit accepteert). Nee, de bedoeling is aan te geven, dat men goed weet in welke tijd wij SAMEN leven! Helmut Thielicke heeft destijds in zijn boek: 'Lijden aan de kerk' geschreven: „De ergste vorm

van kritiek op een preek is deze: Ik kom er met mijn problemen niet in voor." Dan verliest de preek zich in algemeenheden. Het hoeft helemaal geen religieus egoïsme te zijn indien een kerkganger in de eredienst aangesproken wil worden. De gemeente heeft recht op GEADRESSEERDE PREDIKING! De jeugd zoekt in de preek bepaalde herkenningpunten te ontdekken. Het blijkt, dat wanneer het klikt – als ik het zo even mag zeggen – tussen de man op de kansel en de mensen, die luisteren, veel meer jongeren openstaan voor het evangelie dan wij vaak geneigd zijn te denken. De Heilige Geest is het, die nog steeds het hart van de mens opent voor de verkondiging van het evangelie!

Boekbespreking

O. Mooiweer, Enschede

Dr. J.G. Woelderink – een befaamd theoloog

(N.a.v.: J.G. Woelderink – Een kennismaking door Dr. G.W. Marchal – Uitgave Kok-Kampen – 155 pag. – f 24,75.)

Zo wordt deze oorspronkelijke gereformeerde bonder in de nederlandse hervormde kerk ons gepresenteerd door Dr. W.G. Marchal in zijn boek waarin hij ons uitvoerig laat kennis maken met Dr. J.G. Woelderink. Het boek kwam in 1986 uit in de serie: 'Befaamde theologen' en werd op de markt gebracht door de bekende Uitgever J.H. Kok te Kampen. Door omstandigheden met name van ziekte zien we nu pas kans uitvoerige aandacht aan dit boek en het leven en werken van Woelderink te besteden. We beginnen met te zeggen, dat het boek van Marchal als een instruerend geschrift valt te typeren. De auteur heeft zich intens verdiept in de vele werken, die Woelderink op zijn naam heeft staan en geeft zo een samenvatting van zijn theologische gedachtengoed.

Vooraf moet opgemerkt worden, dat Woelderink niet altijd gemakkelijk te volgen is. Hij gebruikte wel een eenvoudige taal, maar zijn gedachtenkonstrukties zijn niet steeds even doorzichtig als ik het zo mag uitdrukken. Toch kunnen en willen wij niet om de theologie van Woelderink heen. Al heeft hij vele vrienden gekweekt en ook verschillende vijanden gehad wat zijn theologiseren betreft, wat hij in de loop der tijden aan het papier heeft toevertrouwd heeft volle betekenis voor vandaag hoezeer het ook werd geproduceerd in de kontekst van zijn tijd en strijd. Vooral dat laatste is van belang. Dr. Woelderink heeft in zijn ambtsbediening als predikant van meet af te maken gehad met wat ik wil noemen een valse mystiek. Hierdoor ontnamen de mensen zichzelf de enige troost in leven en in sterven. Zelfs op het sterfbed kwamen velen niet verder dan: „Verkoren is verkoren en verloren is verloren!” Woelderink botste daar tegenaan. Hij liep daarbij ettelijke wonden op. Hij typeert het ergens als het kruis van een veertigjarige ambtsbediening. Hij was een pastor met een hart voor de schapen en lammeren van de kudde van Christus. Hij sprak het kerkvolk 's zondags niet aan met: geachte toehoorders, maar met: Gemeente des Heren! Dat had te maken met zijn schriftuurlijke Verbondsopvatting.

Belofte

Hij heeft geaksentueerd, dat het gaat om **de belofte** van God in zijn Verbond. God heeft het eerste en het laatste woord. Men zou Woelderink kunnen karakteriseren als de theoloog van de belofte. Maar hoe staat het dan met de eis van het Verbond? Komt die zo niet in het gedrang? Ds. Woelderink was doodsbenauwd voor elke vorm van remonstrantisme. Hij benadrukte steeds, dat Gods beloften onvoorwaardelijk zijn.

„In het Verbond gaan van de aanvang af belofte en eis gepaard. In de belofte geeft God alles; in de eis neemt Hij alles terug. Omdat de mens Gode slechts kan geven, wat hij eerst ontvangen heeft, kan hij nimmer in zijn geven roemen, kan hij enkel roemen in het ontvangen, dat is in vrije gunst”, (‘Verbond en bevinding’ p. 98).

In zijn bekende boekje ‘Belofte en werkelijkheid’ heeft deze toenmalige gereformeerde bonder de bezwaarden een enorme ruggesteun geboden toen het in de strijd binnen de gereformeerde kerken in de veertiger jaren om de vastheid van Gods toezegging aan elk gedoopt kind der gemeente ging. Niet, dat hij over de kerkelijke geschillen als zodanig handelde. Nee, hij belichtte de achtergrond van de strijd en hield zich bezig met de in geding zijnde theologische vragen. Het ging hem om de

verkondiging van het rijke evangelie van Christus. Deze broeder in Christus heeft zelf uit dat evangelie van zijn Meester waarachtig geleefd. Op een manier, die het diepste respect afdwingt heeft hij het intens smartelijk verlies van zijn vrouw en drie kinderen verwerkt. Het Woord van zijn Zender had beslag gelegd op zijn hart. Hij leefde heel dicht bij zijn God. Het verwijzen naar en steunen op Gods beloften betekende niet, dat Woelderink een verachter was van bevinding hoewel men hem dat wel eens heeft aangewreven.

Bevinding

Woelderink ‘bezat’ de bevinding in rijke mate. De preek, die hij gehouden heeft nadat drie kinderen van hem waren omgekomen legt daarvan duidelijk getuigenis af. Prof. C. Veenhof heeft in een Themanummer van ‘De Cicitate’, mei 1974, in een interview opgemerkt, dat Woelderink naar zijn overtuiging de juiste blik had op de bevinding. En hij vervolgt dan: „Bevinding is altijd het bevinden van iets. Het bevinden van de zonden en van Gods genade. Die bevinding wordt geheel en al geboren uit het geloof in de belofte en wordt door dat geloof gevoed. Die belofte is evenwel geen ‘ding’, geen ‘zaak’. Nee, zij is het Evangelie, dat permanent door de Heilige Geest wordt gesproken en door Deze in de mens tot overwinning wordt gebracht. Woelderink heeft steeds gewaarschuwd tegen het gevaar, dat bevindelijke prediking ontaardt in een **theoretische uiteenzetting** over de bevinding... Echte prediking, prediking van Jezus Christus, van Wet en Evangelie, van zonde en genade werkt bevinding. Als Petrus het wonder van de visvangst beleefte roept hij uit: „Here, ga uit van mij, want ik ben een zondig mens!” Dat woord is de vertolking van een echte, een legitieme bevinding. En om die legitieme bevinding was het Woelderink te doen! (a.w. p. 88). Wij moeten niet denken, dat dergelijke vragen door ons kunnen worden beperkt tot een bepaald smal deel van de zgn. gereformeerde gezindte. Juist vandaag worden we gedwongen ons bezig te houden met de plaats, die waarachtige geloofservaring heeft in te nemen in het geheel van een Verbondsmatige prediking en een kerkelijk leven, dat recht wil doen aan alle facetten van het rijke Woord als weerspiegeling van de veelkleurige wijsheid van God.

Verkiezing

In zijn strijd tegen het voortwoekerende subjektivisme heeft Woelderink bezwaren gekregen tegen de Dordtse Leerregels. De belijdenis aangaande een eeuwig besluit van

God tot verkiezing en verwerping was voor hem onverteerbaar geworden. Karl Barth met zijn objectivisme had hem bijzonder geïmponeerd. Niet, dat hij Barthiaan geworden was, maar hij vond, dat de Zwitserse theoloog in zijn conceptie tal van bezwaren, die de oude systemen aankleefden, had weten te overwinnen en waardevolle elementen naar voren had gebracht, die z.i. niet meer genegeerd konden worden. (zie Dr. J.G. Woelderink: ‘De Uitverkiezing’ – Delft 1951 – pag. 33). Het is opvallend – Prof. C. Trimp heeft daarop gewezen –, dat Woelderink wel Barth’s hoofdgedachte overneemt, maar vervolgens alle consequenties daarvan bestrijdt. Heeft Woelderink niet teveel verkiezing en verwerping uit elkaar gehaald? Heeft hij niet DL I, 6 teveel geïsoleerd van b.v. DL I, 12 en DL I, 17, waarin zulke troostvolle motieven doorklinken? Het is ook frappant, dat Dr. Woelderink niet geprotesteerd heeft tegen de Nederlandse Geloofsbelijdenis artikel 16 waar dezelfde materie in gelijke vorm wordt verwoord. Heeft Woelderink Barth wel helemaal goed begrepen? Is hij er zelf wel helemaal uitgekomen? Is zijn verzet tegen bepaalde elementen van de confessie niet hoofdzakelijk op rekening te schrijven van een reaktionaire houding? We stellen deze vragen, omdat we ook nu volledig recht willen doen aan deze bekwaame theoloog, die nog tot ons spreekt nadat hij gestorven is. Het is onjuist om de hele Woelderink thans vanuit de Barthiaanse theologie nader te omschrijven. En het is ook onjuist om het waarachtig gereformeerd getuigenis van onze heengegane broeder in Christus te laten verbleken tegen de achtergrond van zijn theologische zwenking zoals die zich vijf jaar vóór zijn dood voltrok. Woelderink blijft onze waardering in hoge mate verdienen vanwege zijn nimmer aflattende inzet in de hevige strijd tegen een fatalisme, dat in gereformeerde kring de zekerheid van het geloof heeft ondermijnd en nog steeds aantast. Het boek van Dr. Marchal komt aan de doorlichting van het laatstgenoemde niet wezenlijk toe, omdat hij Woelderink benadert in het kader van K. Barth en O. Noordmans. Dat is onze kritiek bij alle waardering voor het waardevolle materiaal, dat Marchal in zijn geschrift heeft aangedragen.

W.G. Rietkerk, Utrecht

Is er een derde weg? (1)

Voorwoord

Het thema voor deze dag heeft alles te maken met de actualiteit. Er zijn in maart jl. artikelen verschenen in Trouw over de bijbelse verhalen en de uitleg daarvan door ds. N. ter Linden. In eigen kring is er op de Landelijke Vergadering gesproken over de vrouw in het ambt. De vraag hoe je de Schrift uitlegt en toepast heeft ook te maken met onze identiteit als Nederlands Gereformeerde Kerken. Waar staan wij in de vele stromingen en tradities?

Het comité dat de predikantenconferentie (van 1 juni 1989) organiseert heeft mij met het oog op deze actualiteit gevraagd te spreken over het thema: is er een derde weg, als het gaat om het verstaan van de Schrift?

I Een midden-weg?

Ik kan mij wel voorstellen dat de titel van deze lezing en de opmerkingen die er ter inleiding bij gevoegd zijn bij sommigen of misschien wel bij u allen niet erg sterk overkwamen. Is het niet een beetje *flauw* om in de hitte van allerlei actuele vragen over de Schriftuitleg te zoeken naar een *midden-weg*. Zit daar niet iets in van het de kool en de geit willen sparen? Een slap compromis zoeken in zaken waarin juist een heldere keus wordt gevraagd.

Zo op het eerste oog wekt vooral het woord tussen-weg deze indruk. Maar wie hiervan af wil en zou verdedigen dat die derde weg geen tussenweg maar een hogere weg is, à la I Cor. 12 slot („Maar zie ik wijs u een weg die nog veel verder omhoog voert”), die valt weer in een andere valkuil nl. die van de hoogmoed, die zich wel eens even boven bestaande fronten superieur wil verheffen (wat omgekeerd is aan wat Paulus bedoelde). Noch het een, noch het ander zou ik vandaag willen voorstaan. Wanneer ik ondanks de twee valkuilen van een slap compromis of geestelijk superioriteitsgevoel toch zou willen pleiten voor een derde weg in de vragen van de Schriftuitleg van vandaag dan is dat omdat die derde weg waar ik voor sta geen compromis is tussen de twee andere wegen, maar een heel eigen weg is en in de tweede plaats omdat ik die twee wegen waar ik scherp contrasterend mij tegenover opstel, niet wil beschrijven als foute dwaalwegen bij een ander, maar als reële dwaalwegen in mijn eigen hart.

Over welke dwaalwegen hebben we het hier? En wat is nu die derde weg als het gaat om het Schrift-verstaan?

Twee grondstromingen

Ik heb er helemaal geen bezwaar tegen als positie een en positie twee worden aangeduid als vrijzinnigheid t.o. fundamentalisme.

Alleen het komt er dan wel op aan dat wij deze woorden niet gebruiken als etiketten om anderen op te plakken, maar als typering van de twee grondstromingen in ons eigen hart.

Zo tref ik die twee houdingen tenminste aan in het NT: ik denk nu aan Jezus' scherpe woorden waarmee hij nú eens de Farizeeën aanklaagde en dan weer de Sadduceeën. Ik weet wel dat ik mij hier op glad ijs beweeg, want soms waren de Farizeeën de nieuwlichters en de Sadduceeën conservatief – maar toch durf ik het aan om mijn verhaal over de derde weg hier in te zetten. Op grond van de bijbeltekst zelf.

Sadduceeën

Wij lezen immers in Mt. 22 hoe de Sadduceeën bij Jezus komen met een vraag die typerend is voor de bijbelkritische vrijzinnigheid, nl. hoe in de wereld kan ik mij zoiets voorstellen. U weet het: het gaat daar over de vraag naar de opstanding (Jes. 26:19) en de Sadduceeën die Jezus hierover ondervragen, stellen hun vragen met dit als de eigenlijke ondertoon. Het kan nooit, want stel je voor dat een vrouw met zeven mannen na elkaar getrouwd geweest is – wat een chaos dat oplevert bij de opstanding! Die vraagstelling verradert verstandelijke bezwaren. Dat is op grond van wat wij vandaag weten over mens en kosmos niet aan te nemen. Tegen hen zegt Jezus niet: huichelaar, maar wel: jullie kennen de Schriften niet noch de kracht Gods. Alsof hij wil zeggen: die twee horen onlosmakelijk bijeen. De Schriften zijn kracht Gods. Het Woord maakt in zijn kracht Gods blinden ziende, doven horende en doden levend. Alleen kracht Gods in en door het Woord kan de vrijzinnigheid in ons eigen hart verbreken. Dat woord 'knoopt' niet aan, het horen zeggen 'grijpt' aan!

Farizeeën

Maar de andere weg die al in het NT hier lijnrecht tegenover staat is die die het bijbelwoord uitermate ernstig neemt, maar die het gebruiken als een safeguard om zichzelf veilig te stellen t.o. een levende relatie met God en tegenover een levende verhouding tot Christus!

„De farizeeën (zo lezen wij in Mt. 23) hebben zich gezet op de stoel van Mozes. Alles dan wat zij u zeggen, doet dat!”, zegt Jezus. Hij prijst ze om hun nauwgezette toepassingen van de wet – alleen hij spreekt ook

hen aan op die onderstroom die onder heel hun Schriftverstaan geschoven is nl. zelfrechtvaardigheid en dreigende schijnheiligheid, die Jezus hypokrisie noemt en fanatisme: hun zaak wordt Gods zaak i.p.v. omgekeerd. Ze verliezen de kern uit het oog. Ze ziften de mug uit, maar de kameel zwelgen ze door. Want in hun strikte Schriftgetrouwheid hebben ze zich een vals gevoel van veiligheid verschaft – zich gebolsterd tegen een levende omgang met de Heer van de wijngaard zodat deze hen zijn Zoon zond, ze dezen niet eens herkenden! Laat staan volgden of dienden. (Mt. 21:45) Dat is een andere afgrijselijke mogelijkheid, die tot vandaag toe juist in de boezem der Schriftgetrouwheid sluimert.

„Dit is de weg...”

Als de profeet Jesaja spreekt over de komende heilstijd in Jes. 30:20 dan valt het op dat er twee afdwalingen zijn die hij afwijst als hij zegt: Dan zullen uw leraars zich niet meer verbergen, doch uw ogen zullen uw leraars zien en wanneer gij rechts of links zoudt willen gaan, zullen uw oren achter u het woord horen: Dit is de weg, wandelt daarop. Die weg is de weg van het eerbied hebben voor de kracht van het levende Woord, waarmee de Heer ons dan opnieuw aanspreekt en ons in Zijn kerkhandelen opneemt. Dan worden de leraars opnieuw openbaar! Reformatie wordt altijd uit exegetische geboren, zei Noordmans. Die weg is de weg van het levende horen van het Woord van God waarmee wij net als Samuel weten – dit is de Here die tot mij, tot ons spreekt! Die weg is geen middenweg – het is de enige weg – de koninklijke weg. Maar je hebt er een leraar voor nodig en die loopt als een herder achter zijn kudde aan om daar van achter uit steeds de opwekking te laten horen – neen niet naar rechts, noch naar links – dit is de weg, wandelt daarop.

II Positiebepaling

Na deze bijbelse inleiding wil ik nu toch iets meer zeggen over de theologische positiebepaling in het heden. Ik sluit mij daarbij aan bij de oriëntatie zoals die door H. Thielicke gegeven wordt in zijn laatste boek 'Der Evangelische Glaube' en bij de beschrijving van het fundamentalisme zoals wij het aantreffen in deel II van de dogmatiek van B. Wentzel. Of die derde weg ook in de techniek van de exegetische uitkomst, moet blijken in het daaropvolgende derde deel en tot slot beweeg ik mij in deel 4 naar de actualiteit.

D.W.L. Milo, Nunspeet

Een goed getuigenis

In ons artikel 'Een geschorste ouderling' hebben we u ingelicht over een schokkende synodale uitspraak in Schotland, die nationaal ontstelden heeft gebracht en die tot ver buiten de Britse wateren golvingen veroorzaakte. Vandaag geven wij u, in aansluiting hierop, een gesprek weer, dat een dagblad (Glasgow Herald) voerde met een onbekende; blijkbaar met een eenvoudig persoon, die de Lord Chancellor Lord Mackay goed kent, geen kerkgenoot is, toch geen hard oordeel over de synode uitspreekt, maar die alleen staande houdt de integriteit van Lord Mackay, die hij wél kan en durft beoordelen.

Interview

Wat is uw mening over de gebeurtenissen rond Lord Mackay, de Lord Chancellor, en de Free Presbyterian Synode? Hebben deze zaken u ook getroffen als nogal wonderlijk?

– Natuurlijk zijn we bezorgd. James Mackay is een van de allerbesten onder ons. Een geweldig begaafd man, de meest bescheiden man, altijd trachtend om juist te handelen, altijd denkend aan anderen. Ik ken niemand, die hoger staat dan James Mackay en geen betere persoon dan zijn echtgenote.

Wat zijn leven beheerst is de wens, zijn talenten te gebruiken tot Gods eer. En wat hem nu overkomen is... dat voelen wij diep met hem mee, heel erg diep. Dat diepe meeleven is bij velen aanwezig, geloof ik, zowel in zijn eigen kerk als in heel Schotland, bij ieder die hem kent. Ik zeg vaak over James Mackay (en ook over George Thomas, de vroegere kamervoorzitter): als ze niet meer bij ons zijn, dan vormen zij een sterke erewacht in de hemelse legers op de nieuwe aarde. En stellig doen ze dat, want ze gaven ons zulke goede voorbeelden.

– We kunnen ons van George Thomas heel goed voorstellen, dat hij met vreugde zo'n erewacht zou betrekken.

– Er moet een hele erewacht zijn bij de hemelse bevolking. De bewondering, het hartelijke respect, de liefde, de diepe gevoelens voor deze bijzondere man – met wie wij zo blij zijn, de Lord Chancellor – mijn bewondering voor hem is grenzeloos.

– Denkt u dat de kerk fout is geweest in zijn zaak?

– Ik kan het niet begrijpen. Ik kan het niet begrijpen... Ik kan dat niet beoordelen over hem is erg bezorgd over. Hij is een fantastisch goede man. Hij is zo goed – en dan goed niet alleen als vroom bedoeld. Hij is tot de bodem goed – ook vrien-

delijk. Mijn bewondering voor hem, en ik ken hem, is absoluut onbegrensd. Ik denk altijd: hij is zo iemand die elke dag in de spiegel kan zien, en dan weet dat hij werkelijk weer zijn uiterste best heeft gedaan; en als hij zijn uiterste best heeft gedaan dan weet ik niemand die het beter zou kunnen. We zijn erg blij met hem. Maar hij heeft ook een warme humor en zo'n fijne manier van spreken, zo'n aardige lach.

– Hij heeft het wel te kwaad gehad met die Engelse rechtsgeleerden, niet?

– Wel wat. Maar we staan allemaal achter hem.

Meer pleitbezorgers

Het zal u opvallen, met welk een voorzichtigheid de onbekende over de Free Presbyterian Synode spreekt. Het voorbeeld van Lord Mackay vindt blijkbaar navolging in zijn omgeving. De man voelt zich niet geroepen om de oordelende synode te oordelen, maar wel om een trouw getuige te zijn, met moed en liefde beziel.

In dezelfde geest is een boekje verschenen 'Een pleidooi tegen extremisme', door ds. John Talloch uit Aberdeen, een der (thans 14) uitgetreden predikanten van de FP Kerk. Ook hier een bescheiden maar krachtig getuigenis – op grond van wat Calvijn, Hodge, Turretin, Spurgeon e.a. uit de Schrift begrepen. En dit tegenover de thans opgekomen mening; als zou alles aan de Roomse Kerk even verwerpelijk zijn. Talloch toont met een minimum aan woorden aan, dat de hervormers, en latere theologen in hun voetspoor, altijd gewaardeerd hebben in de Roomse Kerk: de prediking van zonde, straf, vergeving door Christus' bloed en een goede toekomst door Gods genade. Daarbij hebben ze nooit de Roomse misbruiken en gebreken uit het oog verloren, maar ze bleven de Roomse Kerk zien als een kerk, als een deel van het lichaam van Christus; ze bleven de oprechte gelovigen zien als broeders in de Heere.

Het nieuwe standpunt van de FP Kerk, door een kleine meerderheid gesteund, luidt dat de RK Kerk 'de Antichrist' belichaamt, en dat men op veilige afstand moet blijven. Het bijwonen van een requiem-mis door Lord Mackay – voor een ambtgenoot en vriend – was daarmee veroordeeld.

John Talloch toont bescheiden aan, dat Calvijn aan een corresponderende 'Nicodemus' adviseerde: in diens unieke omstandigheden van tijd tot tijd de mis bij te wonen, ten-

einde niet de indruk van een godloochenaar te geven. Hier werd uiteraard verwezen naar 2 Kon. 5:18, waar Naäman de Syriër werd gereden 'in vrede' zijn vorst te vergezellen naar de tempel van diens afgod. Die situatie is immers parallel aan de positie van Lord Mackay?

Slechte herders

En passant blijkt voor de aandachtige lezer, dat de synode-scriba betrokken was bij een pas verschenen boek 'De Free Presbyterians en de Requiem Mis', een boek dat stemming heeft gewekt in de tijd tussen de aanklacht en het synodeoordeel; een periode, waarin men naar goede zede niet meer met eigen meningen de oordelende vergadering voor de voeten moet lopen. Bovendien bleken twee van de drie opstellers van dat boek zelf aanklagers te zijn!

Om die reden heeft ds. Talloch gemeend, tegengas te mogen geven, wat ongetwijfeld de beoordeling ter synode heeft beïnvloed. Voor ons blijft het echter vreemd, dat het ene boekje uit de geschriften der reformatie putte – het andere uit de geschriften van de eigen kerkhistorie. Liever hadden wij gezien, dat beiden de Schrift hadden doen spreken. Maar zelfs de 'leken' op de synode moeten hebben begrepen wat ds. Talloch delicaat aan de orde stelde: dat de synodale scriba, die als architect van het vonnis wordt gezien, samen met zijn confraters diverse malen onjuist en misleidend uit vroegere synode-notulen citeerde: de ene maal door een cruciale voorzin weg te laten – de andere maal door een eigenmachtige zin binnen de citerende aanhalingstekens te plaatsen. Zoiets moet ieder die lezen geleerd heeft doen weten, dat hier bewust geknoeid is – tenzij het doel de middelen heiligt.

Onze vaders

Hoe stonden onze vaders tenslotte tegenover Rome en zijn mis? Die hebben zich nogal voorzichtig uitgelaten in zondag 30 van de Heidelbergse Catechismus. Waar Rome ieder die de mis ontrouw werd vervloekte, heeft de H.C. niet de roomsen vervloekt, maar de leer van de mis – en dan nog in de grond der zaak – vervloekte afgoderij genoemd.

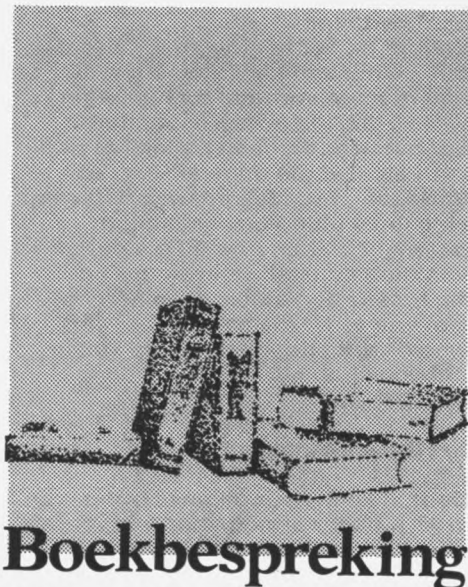
Die harde uitdrukking, door velen vandaag nauwelijks aanvaardbaar geacht, was aanvankelijk op verzoek van de regerende vorst door de opstellers van de HC geschraapt.

Maar nadat Rome zijn 'anathema' had uitgesproken erkende de keurvorst van de Pfaltz, dat de opstellers het juist hadden gezien: vanaf de tweede druk is die 'harde' zin opgenomen, tot sterking van de weifelaars.

En wat de Roomse doop betreft: onze vaders hebben de doop, in de naam van de drieënige God toegediend, altijd als wettig aanvaard en bekeerlingen niet overgedoopt. Evenmin als de reformatoren zelf zijn overgedoopt...

Terecht concludeerde ds. John Talloch dat de nu voorgestane mening niet alleen kleingeestig (narrow-minded) is, maar ook alle kerken en gelovigen behalve de kleine groep Free Presbyterian Kerken buiten het koninkrijk der hemelen sluit. Een zaak, waarvoor wij in Nederland evenzeer op onze hoede moeten zijn.

Boekbespreking

D.W.L. Milo, Nunspeet

Sterven... te vroeg of te laat

Gedachten en vragen bij euthanasie door Ton Valkenburg
Kok, Kampen, 1989 f 14,50

In een snel veranderende maatschappij brengt elke wetenschappelijke vondst zijn eigen schaduw mee. De techniek, die ons leven als een godheid beheerst (we spreken dan ook van techno-cratie) brengt tal van problemen mee. Om op ons onderwerp te komen: door wetenschappelijke voeding, door geordende arbeids- en rusttijden, door steeds nieuwe middelen ter voorkoming en bestrijding van ziekten, wordt het leven steeds meer verlengd. De gemiddelde leeftijd van een welvaartsburger is in korte tijd verdubbeld.

Daar staat een sterk vertraagde

aanwas van de jongste generatie tegenover. Gezinnen van 10-12 kinderen zijn uit de tijd; we wensen vandaag 1 jongen, 1 meisje + 1 hond. Zo rust het onderhoud van steeds meer ouderen op steeds minder jonge schouders. De jeugd gaat vragen: wat moeten we met al die oude mensen? Aan de andere kant voelt die oude mens zich onzeker, minder gewenst, overbodig, zo niet bedreigd. Hij wordt opgeborgen in speciale tehuzen, die veel geld kosten. Eer iemand het weet valt het woord 'euthanasie': (behulpzaamheid bij) een vriendelijke dood! Op een zelf gekozen tijdstip, dat wel.

En dan is daar de medische wetenschap, die zich ten doel stelt het leven te beschermen, te behouden en zo mogelijk te verlengen; op gevaar af van even zeer in te grijpen op de van Godswege verleende levensduur.

De vragen rijzen: is het kunstmatig verlengen van iemands leven, het uitstellen van een natuurlijke afloop, geoorloofd? En: is het eigenmachtig verkorten van het door God zelf verleende leven niet even ontoelaatbaar?

De schrijver Ton Valkenburg heeft met deze problemen leren omgaan – hij is directeur van een verzorgingshuis – en geeft ons een helder licht op de praktische vragen en antwoorden. Hij vat de inhoud van veel vakliteratuur samen in een leesbaar boekje. Wat belangrijker is: hij wijst duidelijk aan dat ons antwoord moet zijn: liefde tot God, die leven is en leven geeft; en daarom liefde tot de naaste, die als Gods beelddrager gerespecteerd wordt. Aan deze twee regels hangt ons hele christendom. Zo wordt veel onvruchtbare discussie voorkomen.

Goddelijke wezens uit de aarde

dr. M.F.G. Parmentier,
Kok, Kampen f 24,50 – 1989

De schrijver geeft een vertaling (met toelichting) van wat Griekse kerkvaders hebben geschreven over de 'heks' van Endor. De geschiedenis van Saul (1 Sam. 28) die Samuel na diens dood nog trachtte te raadplegen, heeft brede aandacht getrokken van theologen uit alle tijden.

Eerst al omdat een voorganger in Israël, die overeenkomstig het Goddelijk gebod alle waarzeggers uit zijn land had uitgeroeid, zelf in bange nood bij een clandestiene waarzegster te biecht ging.

Vervolgens omdat uit deze geschiedenis de vraag geboren werd: verbleef Samuel, de profeet Gods, tussen zondaren in de onderwereld

(dodenrijk, sjeool, hades) en kon hij door een zondige vrouw vandaar opgeroepen worden? En zo ja, wat is dan onze toekomst bij ons sterven? In wiens hand zijn we?

Niet minder drong zich de vraag op: was de door 'Samuel' of Samuel uitgesproken toekomstvoorspelling betrouwbaar (zoals uit de onmiddellijke afloop schijnt te blijken) of was de hele seance gebaseerd op leugen, bedrog en pientere gissingen, die toevallig wel uitkwamen? Met andere woorden: kwam de voorspelling uit de mond van demonen – of uit Gods eigen mond? In het laatste geval: kan God geraadpleegd worden met occulte en verboden middelen?

Enkele details. Er is bijvoorbeeld hevig gevochten over de uitdrukkingen 'oude man' of 'rechttopgaande man', die beide een beroep deden op Joodse en Joodschristelijke vooroordelen – maar producten van vertalingen of handschriften zijn. Evenzeer werden bewijzen van bedrog gezocht in de weergave van 'Saul en Jonathan' dan wel 'Saul en zijn zonen' zullen morgen... enz. De profeet Samuel zou gezegd hebben 'zullen morgen bij mij zijn' (andere handschriften zeggen 'zullen morgen sneuvelen'); maar – zeiden verontruste theologen – het is toch ondenkbaar dat de verworpen koning Saul in dezelfde plaats zou terechtkomen als Gods gunsteling Samuel! En zo voort.

De schrijver citeert meer dan een dozijn Griekse kerkvaders, die elk hun licht op dit hoofdstuk hebben gegeven, elkaar soms ongenadig tegenspreken, soms slechte taal gebruikten, soms ook het onderwerp onder bijzonder Bijbels licht plaatsten en ons er van overtuigden, dat zaken als spiritisme, magie, toekomstvoorspelling en ander occultisme de moderne mens nog geducht kunnen plagen; maar ook dat de Heilige Schrift ons duidelijk maakt welke toekomst rechtvaardigen (= vrijgesprokenen) te wachten staat. Zo is wat een warrige discussie leek uitgelopen op onze geloofszekerheid: dat het ontbonden worden en met-Christus-zijn zeer verre het beste is en dat niets – zeker geen demonische macht – ons kan scheiden van Zijn liefde. De schrijver bewaarde zijn beste zin voor het slot: "men wilde teveel moeilijke vragen oplossen aan de hand van deze ene pericoop. En omgekeerd de pericoop stelt, ook nu nog, moeilijke theologische vragen, waar geen simpele antwoorden op zijn.

D. Holwerda, Zuidhorn

Vrijheid: gelijkheid?

De macht van de traditie blijkt telkens weer bijzonder sterk te zijn. Vaak onbewust bewandelen wij – ik zeg 'wij': ik sluit mezelf niet uit – ook in de exegese de paden die zijn uitgesleten door de voetstappen van onze voorgangers.

Dat geldt met name ook ten aanzien van de *indeling* van de bijbeltekst. Al mag het ons ook meermalen gezegd zijn, dat de gebruikelijke versindeling een vinding van Estienne uit 1551 is, en dat ze geen enkel gezag heeft, toch blijkt maar al te vaak, hoe moeilijk het is zich aan haar macht te onttrekken.

Dat trof mij dezer dagen t.a.v. 1 Petr. 2, 17. V. 16 eindigt met de woorden „... maar als dienaren Gods”. En dan komt – na een punt! – v. 17: „Eert allen, hebt de broederschap lief, vreest God, eert den keizer”. Viermaal een gebiedende wijs dus: 'eert', 'hebt lief', 'vreest', en dan nog eens 'eert'. Dat wekt bij een lezer van de *nederlandse* tekst niet dadelijk argwaan; behalve dan dat hij misschien even zijn wenkbrauwen zal fronsen, omdat hij het gebod 'eert' tweemaal tegenkomt.

De griekse tekst

Wie echter de *griekse* tekst aandachtig leest, dien moet het aanstonds opvallen, dat de eerste gebiedende wijs in de aoristus staat, terwijl de overige drie de praesens-vorm hebben. Wat het verschil is tussen aoristus en praesens, laat ik voorlopig even rusten. Maar wel staat vast, dat ook de nieuwtestamentische schrijvers deze vormen maar niet klakkeloos door elkaar gooien. Men mag dus aannemen, dat er opzet schuilt achter het overstappen van de ene vorm op de andere.

De gebiedende wijs in deze brief

Men mag dat zeker ook aannemen waar het de eerste brief van Petrus geldt. Deze apostel heeft hier nl., zoals uit onderzoekingen is gebleken¹⁾, een uitgesproken voorkeur voor de aoristus, als het om een bevel gaat. Men vindt in deze brief twintig maal een gebiedende wijs in de aoristus tegen vijf maal een gebiedende wijs in het praesens²⁾. Van die vijf vinden wij er hier dus drie bij elkaar! Er is dan ook alle reden voor de vraag: doen wij er goed aan deze vier bevelen te bundelen in één en hetzelfde vers? Om de vraag scherper te stellen: hoort die eerste gebiedende wijs eigenlijk wel bij de andere drie?

Het voorafgaande vers

Er is – behalve het verschil tussen aoristus en praesens – nog een tweede argument te noemen voor het overwegen van de mogelijkheid dat deze vraag ontkennend moet worden beantwoord. Het voorafgaande vers (16) mist nl. een persoonsvorm.

De problemen die dat geeft, worden in de NBG-vertaling verbloemd, doordat men daar de bepalingen „als vrijen”, „als mannen” en „als dienaren” laat aanleunen tegen het „gij” van v. 15. Toch gaat dat bezwaarlijk, omdat men, gezien de constructie van v. 15, deze bepalingen dan in een andere naamval zou verwachten, nl. in de accusativus, en niet in de nominativus. In feite hangen deze bepalingen dan ook in de lucht.

Een andere indeling

Zouden we dus maar niet de vrijheid nemen het eens te proberen met een andere versindeling? Ik zou willen voorstellen na v. 15 – dus na de woorden „... van de onverstandige mensen” – een punt te zetten; en dan v. 16 aan te vullen met de eerste twee woorden van v. 17 („eert allen”). Dan komen de verzen 16/17 er zo uit te zien:

„Als vrijen, en niet als mannen die de vrijheid misbruiken tot dekmantel voor hun kwaadwilligheid, maar als dienaren Gods moet gij allen eren. Hebt de broederschap lief; vreest God; eert den keizer”.

Hiermee zijn formeel beide boven aangedragen bezwaren tegen de gangbare indeling in één keer uit de weg geruimd. Immers

a) v. 16 heeft nu een persoonsvorm, nl. de gebiedende wijs „eert” (of – in mijn vertaling – „moet gij eren”), waarbij de drie genoemde bepalingen („als vrijen”, „als mannen”, „als dienaren”) in de nominativus goed aansluiten. We krijgen nu in de griekse tekst – in de nederlandse weergave is die volgorde moeilijk te handhaven – exact dezelfde zinsbouw als in v. 2 van dit hoofdstuk („verlangt als pasgeboren kinderen ... melk”): a) een 'als'-bepaling bij het onderwerp; b) het lijdend voorwerp; c) de gebiedende wijs. b) De gebiedende wijs in de aoristus-vorm („eert”) aan het bij v. 16 getrokken begin van v. 17 *sluit nu fraai de pericoop 13-16 af, die ook met een gebiedende wijs in de aoristus-vorm begon* („onderwerpt u”, v. 13)!

En wat belangrijker is: voor het verstaan van deze pericoop levert deze

nieuwe indeling, als ik wel zie, ons aanzienlijke winst op.

Het eerste winstpunt

Door de ontdekking, hoe het met de woorden „onderwerpt u aan alle menselijke creatuur”³⁾ beginnende gedeelte wordt afgerond, nl. met de woorden „eert allen”, vinden we allereerst een passende vulling voor het begrip „allen”, dat hier aan het slot staat.

Men heeft dit woord vaak willen verstaan als 'alle mensen in de ruimste zin van het woord'. Petrus zou bedoelen: niet alleen de broederschap (die daarna wordt genoemd, en die voorwerp van onze *liefde* moet zijn). Alle mensen, inclusief de heidenen, zouden onze eerbied verdienen.

Echter: nu het begin van v. 17 (dat dus volgens mij het slot van v. 16 had moeten vormen) op het begin van v. 13 blijkt te corresponderen, ligt het voor de hand „allen” te verstaan als: „al die menselijke creatuur” die in v. 13 is genoemd. En we zien deze uitleg ook bevestigd; daarin nl. dat èn in v. 13 als eerste van die „menselijke creatuur” *de keizer* wordt genoemd, èn aan het slot van v. 17, als het woord „eert” wordt herhaald, opnieuw *de keizer* het object is.

Het tweede winstpunt

Door v. 16 met de beginwoorden van v. 17 („hebt eerbied voor (die) allen”) te verbinden valt ons nog een winst in handen, die niet minder gewichtig is. V. 16 blijkt nu nl. de *motivering* te geven van het bevel („eert”) waarmee v. 17 begint. Als ik nl. zeg: „als oorlogsslachtoffer geniet ik een uitkering”, dan betekent dat: „omdat ik oorlogsslachtoffer *ben*, geniet ik een uitkering”. Nu, in die *redengevende* zin is ook het in v. 16 driemaal voorkomende „als” bedoeld. Petrus wil zeggen: „*Omdat* jullie... ja, wel vrij bent, aan die vrijheid evenwel geen voorwendsel moogt ontleen er nu maar op los te leven, nee, maar slaven bent van God, *dáárom* moeten jullie voor alle bovenbedoelde 'menselijke creaturen' eerbied tonen”. En nu blijkt opeens deze vermaning van Petrus verrassend overeen te stemmen met die van Paulus in Rom. 13.

Petrus en Paulus

In Rom. 13, 5 lezen we: „Daarom moeten jullie *je onderwerpen* (aan de

overheid nl.) niet alleen uit vrees voor straf, maar ook uit innerlijk besef". Welk besef nl.? Wel, het besef dat overheidspersonen diena- ren van God zijn (v. 4), door God zelf aangesteld (v. 1).

Je onderwerpen aan het bevoegd gezag kun je op twee manieren doen:

a) noodgedwongen; omdat je weet: die mensen hebben de macht in handen; als ik me niet onderwerp, trek ik toch aan het kortste eind en krijg ik klappen; dus laat ik, om erger te voorkomen, me dan maar schikken;

b) uit het innerlijk besef 'ik ben Gods slaaf'; omdat ik me ervan bewust ben: 'God is mijn Baas', maar tevens besef: 'deze Baas heeft onderbazen in dienst; als ik me dus gehouden weet God te eerbiedigen als mijn Meester, weet ik me ook gehouden zijn diena- ren (keizer, stadhouders) te eerbiedigen'.

In wat minder brede en expliciete bewoordingen dan Paulus blijkt nu ook Petrus meer dan uiterlijke onderwerping (nl. „om de toorn" (NBG), zoals Paulus het uitdrukt; d.w.z. om de straf die we duchten, om de klappen die er anders zullen zwaaien) van ons te verlangen. Hij vraagt ook innerlijke eerbiediging („om des gewetens wil", zoals Paulus het omschrijft)⁴⁾. Door de woorden uit v. 13 „onderwerpt u aan alle menselijke creatuur om wille van den Heer" in vv. 16, 17 in deze vorm te herhalen: „omdat u knechten bent van God, moet u die allen eerbiedigen" verdiept de apostel de gestelde eis.

Anders gezegd: het aoristisch geformuleerde 'eerbiedigt' uit v. 17 verinnerlijkt het eveneens aoristisch geformuleerde 'onderwerpt u' uit v. 13.

Aoristus en praesens

Nog twee vragen lieten wij voorlopig open. In de eerste plaats deze: wat is het verschil tussen de gebiedende wijs van de aoristus en die van het praesens?

Ik kan daarop niet uitvoerig ingaan. In 't kort komt het hierop neer: gebruikt men de aoristus, dan vat men de *voltooide*, de *complete* handeling in het oog; bezigt men het praesens, dan heeft men de *onvoltooide* handeling voor de aandacht, dan denkt men aan de handeling in haar voortgang, of ook aan de handeling zoals ze bij herhaling plaats vindt.⁵⁾

Een bevel in de aoristus krijgt daardoor vaak iets klemmends: er zit de drang van het klaar komen achter. Die zal ook Petrus hebben beheerst in vv. 13-16. Als de gelovigen op het punt van de gehoorzaamheid aan en

het respect jegens de overheid een verkeerde instelling mochten hebben, dan moet daarin *acuut* verandering komen!

Maar nadat hij met redenen omkleed die opdracht zijn lezers op het hart heeft gebonden, geeft hij hun aan het eind nog eens in het kort – om uit het hoofd te leren, zou je haast denken – drie leefregels me waaraan ze zich *duurzaam* en *steeds weer* moeten houden:

„Koestert *altijd* liefde voor de broederschap, vrees voor God, eerbied voor den keizer".

„Alle menselijke creatuur"

De tweede open vraag is: wat is in v. 13 bedoeld met „alle menselijke creatuur"?

Doorgaans meent men: elk door mensen ingesteld (overheids)ambt. Toch is het m.i. hoogst dubieus, of dat de bedoeling van deze woorden kan zijn. Het zelfstandig naamwoord 'ktisis', dat hier staat, correspondeert op het werkwoord 'ktizein'. In het klassieke Grieks gebruikt men dat voornamelijk voor het stichten en/of bevolken van steden.

Nu is het waar, dat dichters uit de klassieke periode het woord wel eens in een wat verruimde zin bezigen. Met name bij Pindarus vindt men dit woord b.v. gebruikt voor het instellen van een feest of van een wedstrijd. Op zulke plaatsen beroept men zich dan ook, als men in onze tekst het woord wil verstaan als 'het (door mensen) ingestelde'.

Maar mag men zo'n klassiek en dichterslijk woordgebruik voor mogelijk houden bij een ongeletterden (Hd. 4, 13) visser uit Galilea, die van huis uit nog een Semiet is bovendien? Ik betwijfel dat ten eerste. Waar zou hij het hebben geleerd? Het moet toch tot nadenken stemmen, dat *overal elders in het NT* het werkwoord 'ktizein' en de zelfstandige naamwoorden van dezelfde stam slaan op *het scheppen van God* (of – bij uitzondering, Ef. 2, 15 – van Christus).

Het lijkt mij dan ook veel waarschijnlijker, dat „menselijk schepsel" hier betekent „schepsel van het genus 'mens'"; en dat het heel gewoon een omschrijving is van het begrip 'mens', wellicht met enig nadruk op het *maar schepsel* zijn van den mens.

Het spraakgebruik van Petrus

In de eerste plaats: Petrus gebruikt dit soort omschrijvingen wel meer. Enige tijd geleden wees ik er al eens op, dat hij in II 1, 3 'God' omschrijft

als „zijn goddelijke kracht" (en zo in II 1, 17 als „de hoogwaardige heerlijkheid")⁶⁾. Waar de schrijver van de Hebreërbrief zegt: „deelgenoten van Christus" (3, 14) of „deelgenoten van het goddelijk wezen" (II 1, 4; „de goddelijke natuur" zegt de NBG)⁷⁾.

In verband met laatstgenoemde plaats is het vermeldenswaard, dat in onze tekst naast de lezing 'menselijk schepsel' er een variant 'menselijk wezen' (of, zo men wil, 'menselijke natuur') bestaat⁸⁾. Gezien de zwakheid van het desbetreffend handschriftelijk getuigenis zou ik er niet over peinen deze lezing te kiezen. Maar men dient wel te bedenken, dat varianten nogal eens hun oorsprong vonden in bijgeschreven tekstverklaringen, die dan later bij het overschrijven de oorspronkelijke lezing hebben verdrongen. Nu, als antieke *interpretatie* van de originele lezing 'menselijk schepsel' verdient deze variant 'menselijk wezen' zeker de aandacht.

Nu, als wij dan 'alle' hier opvatten in de zin van 'allerlei'⁹⁾ – in de dagelijkse omgangstaal gebruiken wij hiervoor vaak 'alle mogelijke' – dan zegt Petrus dus: onderwerpt u aan allerlei mensen, ook al zijn het maar schepselen; om te beginnen aan den keizer en zijn stadhouders. (Ik zeg: „om te beginnen": Petrus laat het nl. niet bij deze twee categorieën gezagsdragers; hij zet de rij van voorbeelden, *aan welke mensen allemaal* je onderdanigheid verschuldigd bent, voort in 2, 18 en 3, 1!)

Verkeerde vrijheidsbeleving

Petrus zal – dit in de tweede plaats – de uitdrukking 'menselijk schepsel' wellicht mee daarom hebben gekozen, omdat onder de eerste christenen er geweest zijn die 'doorsloegen', die hun 'vrijheid in Christus' uitlegden en in praktijk brachten als volstrekte ongebondenheid¹⁰⁾. „Ik me aan een ander onderwerpen?!" zeiden ze. „Kom nou! Ik ben nu toch vrij?! Die keizer? Nou dat is toch geen god? Hij is ook maar een mens, een schepsel, net als ik. Wat zou hij dan over mij te zeggen hebben?"

Zo'n uitleg van 'liberté' (vrijheid) als zou ze een volstrekte 'égalité' (gelijkheid) meebrengen past echter alleen in het kader van het adagium 'ni dieu ni maître' (geen god en geen meester), maar niet in het kader van het christelijk geloof. Wij belijden wel een God. Hoe zouden we anders vrij zijn? Aan wien anders danken wij onze vrijheid dan aan Hem die door zijn Zoon ons vrijkocht? En juist omdat we aan Hem onze vrijheid

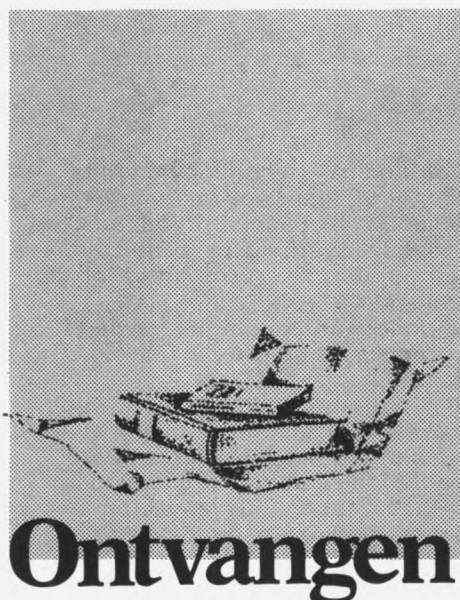
danken, behoren we Hem toe, zijn we *zijn knechten* (v. 16 slot); en dáárom – zo zegt Petrus – zijn we ook eerbied verschuldigd aan *alle mogelijke mensen – schepselen*, jawel – door wier hand het Hem belooft ons te regeren¹¹⁾.

Noten

- 1) Zie A.T. Robertson, *A Grammar of the Greek New Testament in the light of Historical Research*, Nashville, Tennessee 1934, p. 856.
- 2) Deze telling geldt de *positieve* geboden. Negatieve geboden (verboden dus) worden van ouds in het Grieks anders behandeld dan positieve.
- 3) Wat onder 'menselijke creatuur' te verstaan is, hopen we straks te bespreken.
- 4) Overigens lezen we diezelfde uitdrukking, 'om des gewetens wil', vlak hierna ook bij Petrus, nl. in v. 18, waar *het nog steeds over 'onderwerping' gaat*: „want dat is genade, als iemand om wille van geweten van God (d.w.z. omdat hij beseft, dat God het van hem vraagt) leed verdraagt.” De correspondentie van dit gedeelte uit Petrus' eerste brief met Rom. 13 strekt zich nog verder uit. Paulus schrijft nl. in de verzen 7, 8 van genoemd hoofdstuk: „Betaalt aan wien je vrees verschuldigd bent de verschuldigde vrees, aan wien je eer verschuldigd bent de verschuldigde eer. Laat bij niemand enige schuld ontstaan behalve dan die van de *onderlinge liefde*.” Dat correspondeert op wat Petrus hier in het 17e vers schrijft: „vreest God, eert den keizer, hebt de broederschap lief.”
- 5) Misschien kan een voorbeeld uit het dagelijks leven iets verduidelijken. Stel: een meisje komt even voor twaalfen gehaast thuis en zegt: „Mam, over een kwartier wordt ik opgehaald. We gaan met de hele klas naar een tentoonstelling. Ik kan niet mee lunchen thuis”. Dan zegt moeder: „Smeer dan een paar boterhammen voor onderweg!” Als die moeder een Griekse was, zou ze dat in de aoristus zeggen, want haar staat voor ogen: binnen een kwartier moeten die boterhammen *klaar* zijn. Maar nu een ander geval. Uit datzelfde gezin gaan enkele kinderen elke dag vroeg de deur uit naar school, zodat er elke avond heel wat boterhammen moeten worden gesmeerd voor de volgende dag. Op een dag komt diezelfde dochter van daareven thuis en zegt: „Mam, ik mag van den dokter om die uitslagop mijn handen er voorlopig niet meer mee in het hete sop. Ik kan dus de komende week niet helpen bij de afwas.” Dan zegt moeder: „Goed! Smeer jij dan maar boterhammen.” Hier zou de moeder, was ze een Griekse, het praesens gebruiken. Want ze heeft *de elke avond terugkerende bezigheid* van het broodjes smeren voor ogen.
- 6) Opbouw, 32ste jrg., blz. 245, kol. 3.
- 7) Overigens is in het artikel waarnaar ik in de vorige noot verwees wel gebleken, dat de Hebréeërbrief op haar beurt ook wel dergelijke omschrijvingen bezigt. Ik had er – zo bleek mij achteraf – nog een aan kunnen toevoegen, nl. 5, 7, waar men niet moet vertalen, „uit zijn angst” (zoals de NBG doet), maar „door Zijne Eerbiedwaardigheid”, wat een omschrijving is voor 'God'. F. Preisigke geeft in zijn bekende *Wörterbuch der griechischen Papyrusurkunden* tal van voorbeelden van het gebruik van 'eula-beia' als eretitel voor hoogwaardigheidsbekleders.
- 8) Dezelfde omschrijving vindt men ook in Jac. 3, 7. Alleen is ze daar generiek be-

zigd, terwijl ze in onze tekst individualiserend is bedoeld. Men denke verder aan een plaats als Rom. 2, 9, waar – letterlijk vertaald – sprake is van „elke ziel van een mens”.

- 9) Vgl. W. Bauer, *Griechisch-deutsches Wörterbuch zu den Schriften des Neuen Testaments*, s.v. α, β
- 10) In de gemeente van Corinthe b.v. heeft Paulus speciaal t.a.v. de positie van de vrouw zulke extreme consequenties uit het besef van vrijheid moeten indammen, vgl. 1 Cor. 11 en 14.
- 11) Ik noemde boven (onder het kopje 'Een andere indeling') een tweede tekst in deze brief met dezelfde opbouw, nl. 2, 2. Naderhand ontdekte ik bij Petrus nog een derde, nl. II 1, 3-5. Ook daar heeft men, zij het niet dadelijk een fout in de versindeling, dan toch een fout in de tekstindeling gemaakt door n.a.v. 4 een punt te zetten. Het participium 'apophugonte' in 4c hoort nl., samen met het participium 'pareisenegkantes' uit v. 5 – waarmee 'de' de verbinding legt –, bij het onderwerp van de imperativus 'epichorègèsate' in v. 5. Deze tekst wijkt in twee opzichten iets af van de eerstgenoemde twee: a) de objecten bij 'epichorègèsate' staan niet vóór, maar achter deze imperativus; b) de 'hoos'-bepaling is niet een nominativus, op het subject van de imperativus betrokken, maar een genetivus absolutus ('tēs theias dunameos... dedorèmenēs'). Voor de opbouw maken deze kleine verschillen echter niets uit. Ook hier is door de verkeerde indeling de 'hoos'-bepaling waarmee de volzin begint, in de lucht komen te hangen. Men behoort de tekst zo te lezen: (3) „Omdat zijn goddelijke kracht ons alles wat voor een leven in de vreze Gods nodig is heeft geschonken, doordat wij Hem hebben leren kennen die ons geroepen heeft voor zijn eigen eer en naam, moeten jullie – (4) waar ons die kostbare en enorme beloften geschonken zijn om daardoor compagnons te worden van het goddelijk wezen – door te maken dat je weg komt van het bederf, dat in het zingenot in deze wereld schuilt, (5) en door juist ook daarom nu ook van jullie kant je beste beentje voor te zetten, door het geloof de flinkheid aankweken...” enz. Het voorkomen in deze tweede brief van deze zelfde – voor zover ik weet elders vrij zeldzame – opbouw zou kunnen pleiten voor het auteurschap van Petrus, dat – zoals men zal weten – voor deze tweede brief sterk is aangevochten. Wat dat 'compagnons van God' betreft: als visser was Petrus bekend met het vissen 'in maatschap', vgl. Luc. 5, 10 (zie Opbouw, 31ste jrg., blz. 222/223). Hij blijft deze term hanteren, nu hij 'visser van mensen' (zie de bovengenoemde tekst uit Lucas) is geworden.

Ontvangen

Rob van Essen en Teun van der Leer (red.),
Pastoraat op de grens;
medische en kerkelijke dienst der genezing, een terreinverkenning.
102 blz., f 14,90;
ISBN 90 71864 05 7;
Uitg. Merweboek, Sliedrecht.

Drs. G. van Rongen (vertaling en inleiding),
De Westminster Confessie, met de Grote en de Kleine Catechismus;
met medewerking van dr. M.J. Arntzen. Tweede druk.
188 blz., f 22,75;
ISBN 90 6015 712 5;
Uitg. De Vuurbaak, Barneveld.

Dr. M. Te Velde,
Gereformeerde gemeenteopbouw;
een eerste koersbepaling voor een nieuw theologisch vak.
44 blz., f 13,90;
ISBN 90 6015 834 2;
Uitg. De Vuurbaak, Barneveld.
Inaugurele rede.

Drs. M. van Campen,
Kerk en Israël in gesprek.
175 blz., f 27,50;
ISBN 90 242 4493 5;
Uitg. J.H. Kok, Kampen.

Drs. G. van Bruggen e.a.,
Samen werken aan ontwikkeling.
GSEV-reeks, nr. 17.
Zending en ontwikkelingssamenwerking.
128 blz., f 17,90;
ISBN 90 6015 831 8;
Uitg. De Vuurbaak, Barneveld.

COZA/Geen kerkgeld voor geweld;
Comrade Jezus/kameraad Jezus;
De politieke kerk in Ned.; De revolutionaire kerk in Zuid-Afrika.
28 blz.;
Uitg. St. Comité Overleg Zuid-Afrika,
Postbus 150, 1300 AD Almere-Haven.

Margreet Maljers-Kroes, Alkmaar

Tussen kerk en keuken

Kinderen in de kerk

Zo'n paar jaar kennen we in onze gemeente het verschijnsel 'kindernevendienst'. Ik ben me er van bewust dat deze manier om kinderen meer te betrekken bij de kerkdienst niet in alle Nederlands Gereformeerde Kerken is ingeburgerd, maar toch ben ik blij dat het in onze kinderrijke gemeente mogelijk was om deze ontwikkeling in de eredienst uit te proberen. Het ging bij ons om kleuters en de kinderen tot en met zeven jaar. Eén keer in de veertien dagen gingen en gaan (want het is bij ons aangeslagen) de kinderen tijdens de preek de kerk uit naar de consistoriekamer, om het schriftgedeelte te horen vertellen, waarover onze predikant de zondag daaropvolgend zal preken.

Ik heb zelf ook met veel plezier aan de kindernevendiensten meegewerkt. Een van de eerste keren ging het over 'De barmhartige Samaritaan'. Het bleek dat alle kinderen deze tophit onder de bijbelse verhalen die week op school hadden gehoord, dus ze haastten zich mij te vertellen dat de priester niet ging helpen. Ik schoot in de lach en vroeg: „Jongens, wie kent het verhaal niet?” Een van de kinderen zei troostend: „Ik niet hoor, vertel het maar gerust.” Hij vond het duidelijk zielig voor me.

Een ander joggie zei openhartig: „Waarom vertel je niet wat leuks.” Ik moet eerlijk bekennen dat ik even in de verleiding kwam een verhaaltje uit de grond te stampen, maar realiseerde me gelukkig op tijd, dat ik dat niet kon maken. Ik zei streng: „Goed, dan luisteren jullie nog maar een keer.”

Ik zou onze predikanten te kort doen, als ik niet vermeldde, dat wij al zo'n dertien jaar geleden zijn gestart met 'Gezinsdiensten'. Dat zijn diensten, die speciaal op kinderen gericht zijn. Dus: een niet al te abstract onderwerp, psalmen die ze kennen, liedjes die ze op school hebben geleerd, een eenvoudig taalgebruik en de kinderen door middel van vragen direct bij de preek betrekken.

De predikant, die dit soort eredienst bij ons introduceerde, was beslist begaafd in deze richting.

Tegen de Kerst behandelde hij de aankondiging van de geboorte van Johannes door de engel Gabriël en vroeg gemoedelijk: „Jongens, als mensen gaan trouwen, wat kun je dan verwachten?”

Hij wees een jongetje aan, dat parmantig kraaide: „Dat ze gaan scheiden!”

Onze pastor grinnikte onbekommerd met de broeders en zusters mee,

want het kind kwam uit zo'n erkend goed huwelijk, dat het uit zijn mondje uiterst komiek klonk. Zacharias had dus geen kinderen gekregen en vond dat heel erg. Volgende vraag: „Wie vond dat ook heel erg... Natuurlijk?” Een meisje stak verlegen een vingertje omhoog: „De Here God!”

„Ook... ook.. en wie nog meer?”

„De Here Jezus.”

Andere kinderen: „Hé sufferd, die was nog niet eens geboren!”

Als kinderen een 'Who's Who vraag' in de kerk niet weten, zijn ze vlug geneigd om te zeggen: „De Here God”. Ze weten uit ervaring, dat ze dan nooit ver van het goede antwoord af kunnen zijn.

Toen onze oudste drie kinderen vijf, zes en acht jaar waren, gingen ze 's zondagsmorgens trouw met mijn man mee naar de kerk. Ik bleef thuis om de baby in bad te doen en in vliegende vaart het huis weer toonbaar te maken voor ze thuis kwamen.

Tijdens het koffiedrinken dat dan volgde, stelde ik de geëigende vraag: „En... jongens... over wie had de dominee het vanmorgen?”

Met een jankerig stemmetje (last van een ochtendhumeurtje) zei Joris eens: „Over de Here God”.

Korzelig viel Janneke hem in de rede. „Ja... wat had je dan gedacht... over Sneeuwwitje soms!” Ze wisten al jong, dat er in de kerk geen sprookjes worden verteld. Ik hoop dat ze dat vast blijven houden.

Opbouw

Gezocht:

Mensen die
mee willen denken.

Signalement:

Gereformeerd:

arm, rijk,
oud, jong.

Interesse in

kerk,

maatschappij
en cultuur.

Geen behoefte
aan bevestiging
van eigen mening.

Aangeboden

OPBOUW:

abonnement:
elke twee weken
thuisbezorgd.

Artikelen over
een groot aantal
onderwerpen
in een leesbare
verpakking,
voor f 55,- per jaar.

Beloning

Meer mensen die
met u meedenken.

Bel nu

02154-23546

F. Gerkema, Bilthoven

Toerusting van frans-talig Afrika

Van eind februari tot half maart hebben ds. H. de Jong (Amsterdam) en ondergetekende colleges gegeven aan de Theologische Fakulteit van Bangui (FATEB), de hoofdstad van de Centraal Afrikaanse Republiek (RCA). Het is al weer de vierde keer, dat er docenten door de Stichting Evangelische Toerusting Afrika (EvTA) naar dit land zijn uitgezonden. De vorige drie keren hebt u daarvan steeds een verslag kunnen lezen in Opbouw. Dit keer zal ik u iets vertellen over onze belevenissen in en buiten de colleges.

„Was het niet warm, toen je daar met het vliegtuig aankwam”, werd me bij terugkomst in Nederland meer dan eens gevraagd. Ja, dat was het. Om over de volgende dag maar niet te spreken, toen ik overmoedig een wedstrijd meevoetbalde, maar na 25 minuten al (uitgeteld) gewisseld moest worden. Die temperatuursovergang alleen al, maakt duidelijk, dat we ons in deze twintigste eeuw toch wel op een heel vreemde manier verplaatsen. Na een geweldige vlooiessprong van acht uur, land je midden in de Afrikaanse wereld, zonder ook maar iets van Spanje, Marokko, Algerije en Tsjaad gezien te hebben. Binnen 24 uur van blank Bilthoven naar zwart Bangui, van het rijke Nederland naar een arm ontwikkelingsland. En je vergeet bijna de cijfers van de toenemende onkerkelijkheid in West-Europa, als je in een werelddeel komt, waar de kerk een aanzienlijke groei doormaakt.

De Republiek Centraal Afrika maakt zijn naam waar. Het land ligt midden in dit werelddeel en wordt ingesloten door een vijftal landen; voor de FATEB zijn vooral Zaire en Tsjaad van belang, want daar komen de meeste theologische studenten vandaan. In totaal zijn wel zo'n tien nationaliteiten vertegenwoordigd op de FATEB.

Voor alle studenten geldt, dat ze uitgezonden worden door een plaatselijke gemeente, die de betreffende student, zo goed en zo kwaad als dat gaat, van een beurs voorziet. Omdat de meeste studenten al ruime twintigers zijn en met echtgenote en kinderen op de campus van de FATEB wonen, zitten sommigen financieel zwaar.

Het klinkt je vreemd in de oren, wanneer een student je vertelt, dat zijn vrouw en kinderen in Zaire moesten achterblijven (op 2000 km afstand), omdat de beurs ontoereikend was voor de overkomst van de rest van de familie. En een andere student kon voorlopig niet trouwen met de

beoogde vrouw, omdat de beurs niet op een bruidsschat berekend was. Toch raakt men door zulke zaken niet verbitterd en dat tekent hun enthousiast geloof en de grote motivatie voor de studie. Ze willen graag gevormd worden, om later de kerken in hun land te kunnen dienen.

En dat is ook broodnodig. Want in landen als Zaire en Centraal-Afrika groeien de kerken, en het enthousiasme is groot, maar daarachter gaat veel oppervlakkigheid schuil. De vraag naar bekwame voorgangers en docenten is groot en het is fijn, dat wij vanuit Nederland kunnen meewerken aan de vorming van een kader voor de kerken in frans-talig Afrika.

Daarbij hoop je, dat het christelijk geloof in de komende decennia aan diepgang zal winnen. Zodat er in die afrikaanse landen capabele christenen opstaan, die de soms schrijnende politieke en maatschappelijke situatie durven aan te pakken. Want schrijnend is het, wanneer je de armoedige huisjes en hutjes ziet, de bedelaars tegenkomt en haveloze kinderen ziet rondlopen; wanneer je hoort van de matige medische voorzieningen en wanneer je de cijfers ziet van de verspreiding van aids, grotendeels veroorzaakt door de niet in te dammen prostitutie.

Het was in dit verband boeiend, dat we ook nog twee keer een korte bijbelstudie konden houden onder christen-studenten van de Universiteit van Bangui (waarvan de FATEB deel uitmaakt). Het waren hartelijke ontmoetingen, waar ds. De Jong en ik korte Schrift-overdenkingen hebben gehouden. Ds. De Jong wees de studenten op het grote voorrecht van de universitaire vorming en moedigde ze aan om met hun studie de afrikaanse samenleving te dienen, als betrouwbare en capabele christenen. Ik heb een week later gewaarschuwd tegen een onkritische import van de westerse cultuur en techniek, waarbij de bijbelse waarden en diepste menselijke gevoelens, zo gemakkelijk schade kunnen lijden. Misschien dat er in de toekomst (vanuit de Reformatorische Wijsbegeerte?) nog eens een projekt kan worden gestart aan de universiteit, maar dit terzijde.

Die maatschappelijke en politieke implicaties van het evangelie laten ook de afrikaanse theologie-studenten van de FATEB niet onberoerd. De bevrijdings-theologie (die alles op de politieke/maatschappelijke kaart zet) oefent op sommige studenten grote aantrekkingskracht uit. Misschien dat we in onze colleges en gesprekken een derde weg

hebben kunnen laten zien. Als christen mag je de politieke en maatschappelijke vragen niet uit de weg gaan, maar aan de andere kant moet het christelijk geloof ook niet opgaan in politieke en sociale kwesties.

Aan het slot van dit eerste artikel wil ik nog even terug naar het werktrein, waar de studenten na hun studie terecht komen.

De studenten krijgen, zoals gezegd, werk in hun land van herkomst. Die landen verschillen onderling zeer sterk van elkaar, zodat de werksituatie ook niet vergelijkbaar is. Zo is Zaire (ten zuiden van de RCA) overwegend christelijk en veel studenten komen uit families, die al generaties lang tot de kerk behoren. Je hebt er de gevestigde kerken (veelal baptistisch, andere reformatisch getint), die aangesloten zijn bij een overkoepelende protestantse organisatie.

In Tsjaad (ten noorden van de RCA) is de situatie heel anders. Daar is nog veel animisme (de oude afrikaanse godsdienst) en vooral naar het noorden toe is de Islam de belangrijkste godsdienst. Soms richten studenten zich tijdens hun studie al heel nadrukkelijk op dat toekomstig werktrein (b.v. evangelisatie onder moslims).

Veel studenten uit landen als Tsjaad zijn eerste- of tweede-generatie christenen. Het is heel bijzonder om, tijdens onze 'huisbezoeken' aan studenten, uit hun mond te horen, dat ze de christelijke boodschap heel persoonlijk als een bevrijding hadden ervaren (bij de overstap uit het animisme). Of wanneer ze vertelden, dat ze de overgang van Islam naar christelijk geloof hebben gevoeld als een overgang van wet naar evangelie.

Afrika is een boeiend werelddeel, dat volop in beweging is. Dat geldt zeker ook voor de afrikaanse kerken en de afrikaanse theologie. Het is dan ook een bijzondere ervaring om in die context colleges te mogen geven. Daarover gaat het de volgende keer.

L. van Klinken †, Haarlem

Als alles politiek is...(4)

N.a.v. Henk Woldring,
'Als alles politiek is...' Uitg. Kok,
Kampen, 1987, 93 blz. prijs f 14,90

Woldring is van mening (volgens mij terecht) dat in de kerk in feite over alle zaken, die ons leven raken, gesproken moet kunnen worden. Wanneer dat niet kan dan schort er het één en ander aan de gemeenschap der heiligen. Overigens maak ik mij (helaas) geen illusies. Het leven in de gemeenschap der heiligen tot onze laatste ademtocht soep eten met een vork: je krijgt lang niet alles naar binnen wat er naar binnen gewerkt moet worden. De term 'heiligen' heeft meer normatieve dan feitelijke betekenis.

Woldring heeft er geen bezwaar tegen, dat een predikant op de kansel in de verkondiging van het evangelie over politiek spreekt (blz. 62). Mits de predikant dat maar duidelijk argumenterend doet en hij verstand heeft van het onderwerp. *Politiek is volgens hem in de kerk geen luxe, maar een onontkoombare zaak.*

Wel dient de predikant zich te realiseren, dat hij geen direkte beleidsverantwoordelijkheid heeft bij het spreken in de kerk over de politiek. De argumentatie moet volgens Woldring overtuigend zijn; anders gezegd: het komt aan op de strategie van de argumentatie (blz. 65). De argumentatie moet komen vanuit de evidentie van het Evangelie voor de politiek. Lukt dat niet vandaaruit te argumenteren dan mist de concrete uitpraak van de kerk de overtuigingskracht. Zij zegt dan alleen wat anderen, bv (chr.) politieke partijen, (ook) reeds zeiden.

De kerk kan met dit spreken over de politiek demonische machten (wereldgeesten) ontmaskeren, schrijft Woldring (blz. 66). Dat is o.m. haar taak, vindt hij.

Echter in de praktijk zal het volgens mij niet meevallen Woldrings standpunt goed uit te voeren. De bezwaren van Kuitert tegen het spreken van de kerk over politiek zullen dan wel naar voren komen, denk ik. Ik denk ook, naar reeds vermeld, dat de polarisatie en de onverdraagzaamheid in de kerk enorm zullen toenemen. Wanneer theologen zich met de politiek bezig houden in de kerk, wordt het daar in de kortste keren een onverdraagzame boel. Niet alleen in de kerk trouwens, maar ook in de samenleving (wanneer ze daar aan politiek doen). Zie Iran, ayatolla Khomeini.

Onze vaderlandse geschiedenis heeft dat ook bewezen.

Woldring wil dus, dat het politieke spreken zonder meer uit het Evangelie moet zijn af te leiden. Maar dat is het hem nu juist. In de praktijk zal dat heel wat moeilijkheden geven.

Wanneer is er bv. sprake van militarisme, racisme, nationalisme en noem nog maar een aantal zonden in de politiek op. Daarover zijn de meningen verdeeld en dat zullen ze ook wel blijven tot in lengte van jaren. Is een nogal flinke bewapening van een land direkt militarisme te noemen? Dat kan men alleen zeggen, indien men alle feiten kent. En wie kent alle feiten? Men zit in een dergelijk geval meteen ook op het gebied van de beleidsverantwoordelijkheid en dus zal de kerk (ook volgens Woldring) terughoudend moeten zijn in haar uitspraken. Kuitert baseert zijn standpunt, dat de kerk politiek niet moet spreken, omdat kerk en wereld daar niet mee gediend zijn, o.m. op de ervaring opgedaan in de (syn.) Geref. Kerken in ons land. Het politieke spreken daar is ontaard (dat vindt Woldring ook wel, denk ik, getuige zijn boek), omdat het spreken over politiek aldaar de prediking van de verzoening en van de vergeving der zonden min of meer verdrongen heeft, althans in een aantal plaatselijke kerken (ook niet overal natuurlijk). Ook ontbrak daar menigmaal de evidentie vanuit het Evangelie. Woldring legt op deze evidentie sterk de nadruk. De kerk moet in haar politiek spreken niet de waan van de dag volgen, aldus Woldring, maar moet echt vanuit het Evangelie tot de uitspraak komen. De kerk moet het volgens hem anders zeggen dan bijv. een (chr.) politieke partij. En dat allemaal om de authenticiteit van de boodschap goed te laten overkomen. Naar mijn mening heeft de kerk er echter in het verleden wijs aan gedaan de prediking te bepalen tot de dienst der verzoening en der gebeden: tot de pediking van Gods genade in Jezus Christus en de vergeving van de zonden en tot het zingen van Gods lof. Deze zaken zullen centraal moeten staan in de kerk vanwege de ziel en de zaligheid van de gemeente.

Nu wil Woldring dat ook centraal stellen. De politiek heeft men in het verleden 'gedelegeerd' aan de chr. politieke partijen en dat is wijs vind ik.

Wel blijft overeind staan dat Woldring naar voren brengt, dat, waar de evidentie vanuit het evangelie in geding is de kerk over politiek moet spreken. Chr. politieke partijen kunnen volgens hem ook hun typisch confessioneel karakter verliezen dan wel kunnen lijden aan funktieverlies (blz. 78). Het christelijk getuigenis kan in de argumentatie van een chr. politieke partij wel eens te zeer naar

de achtergrond verdwijnen, aldus Woldring (blz. 79).

Naar mijn mening doet de R.K. Kerk het nog het verstandigst op het ogenblik wat het politiek spreken van de kerk betreft. Voor zover mij bekend, komt in de eredienst van de R.K. Kerk politiek niet ter sprake, maar af en toe laat de Paus een encycliek (zendbrief) verschijnen, waarin over politieke en maatschappelijke vraagstukken in zeer algemene bewoordingen opmerkingen worden gemaakt, die volgens de R.K. Kerk gezegd worden vanuit het centrum van het Evangelie. De onlangs (dit jaar) verschenen encycliek van Paus Johannes Paulus II (de zevende encycliek), de *Sollicitudo rei socialis*, die handelt over de zorg van de kerk over de wereld, is naar mijn mening een mooi voorbeeld hoe de kerk over politiek zou kunnen spreken, zoder dat de vijf bezwaren, die Kuitert tegen het spreken van de kerk over politiek heeft opgesomd, gelden.

Kuiterts vijf bezwaren zijn: wanneer de kerk over politiek spreekt, wordt dat beunhazerij, omdat theologen niet geleerd hebben politieke en maatschappelijke vraagstukken te analyseren; het is niet goed voor de kerk, want het verdringt de wezenlijke taken van de kerk; het politiek spreken van de kerk schept in de kerk verdeeldheid; het maakt voorts van een politiek dilemma onmiddellijk een geloofsvraagstuk en op deze manier kun je in de politiek nauwelijks zaken doen; het Koninkrijk Gods tenslotte, zoals wij dat in de kerk zien, ligt absoluut niet in het verlengde van onze inspanningen op aarde, dat is nl. echt iets totaal anders.

Kuiterts argumenten snijden hout naar mijn mening, al zijn theologische conceptie vanuit bijbels gezichtspunt hoogst aanvechtbaar. Wat dat betreft sta ik dichterbij de conceptie van Woldring. Kuitert sluit de wereld af van het Evangelie wat de discussie over politieke en maatschappelijke vraagstukken betreft. Al geloof ik ook, dat de wereld op grond van Gods weerhoudende genade zonder kerk en Bijbel een heel eind komt, naar de ervaring laat zien. De twee rijken dient men niet te scheiden, wel te onderscheiden. Voor een goed deel scheidt Kuitert deze twee rijken. Op grond van de ervaring met de schepping komt volgens Kuitert de wereld er zelf wel achter wat er geweten moet worden. Het argument, dat politiek spreken van de kerk verdeeldheid in de kerk brengt, vindt Woldring naar vermeld,

D. van der Molen, Apeldoorn

Geloof waardig helpen

een argument dat in feite onder de maat is. Moet de kerk zwijgen daar waar het Evangelie in geding is, vraagt hij. Ook tegen dit argument is in feite niets in te brengen. Nu hebben wij geen Paus, begeren deze ook niet en dus zullen de protestantse kerken het met uitspraken van deputaten, synodes, kortom met uitspraken van kerkelijke vergaderingen moeten doen. Dat zal niet gemakkelijk zijn. Ned. Gereformeerden lopen niet over van vertrouwen in dit soort vergaderingen. Ik zie het niet gebeuren, dat een Landelijke Vergadering van onze kerken uitspraken over politiek of over een bepaald maatschappelijk vraagstuk doet. Ik acht dat ook niet nodig en gewenst. Althans niet op dit moment. Onlangs hebben deputaten van de (syn.) Geref. Kerken in ons land inzake het spreken van de kerk over samenlevingsvraagstukken naar voren gebracht, dat de kerk voorzichtig moet zijn over de samenwerking te spreken. Men heeft in die kerken natuurlijk het nodige lesgeld betaald.

Betreffende deputaten stelden voor om het spreken van de kerk over bedoelde vraagstukken aan een aantal voorwaarden te binden. Een bevredigende oplossing of tussenweg wordt misschien nog eens gevonden. In elk geval is het volledig fout wanneer de prediking in de kerk goeddeels verpolitiseerd. Dat wil Kuitert niet; dat wil ook Woldring niet.

Het gaat in wat Kuitert en Woldring aan de orde stellen naar mijn mening in feite om twee vragen:

1. wat zijn de taken en grenzen van de verschillende 'terreinen des levens', in casu de kerk en de staat;
2. in hoeverre hebben de verschillende 'terreinen des levens' met elkaar te maken, in casu de kerk erf de staat.

Vanuit de gedachte van de universaliteit in eigen kring wil ik nog een artikelje aan de onderhavige materie wijden. Ondanks de uitgebrachte bezwaren tegen bijv. de uitdrukking soevereiniteit in eigen kring (wat is soevereiniteit hier, wat is een kring en is het leven wel op te delen, te splitsen in kringen) komt het mij voor, dat wat met de uitdrukking getracht is aan te geven te werken is en dat zij ons niet op een onbijbels spoor zet.

Dat geldt naar mijn mening ook voor de uitdrukking universaliteit in eigen kring.

Daarover de volgende keer dus.

Op 27 mei j.l. werd een studiedag gehouden over psychotherapie en christelijke levensbeschouwing in de VU te Amsterdam. Vier studenten psychologie van de Rijksuniversiteit Utrecht presenteerden de resultaten van hun wetenschappelijk onderzoek. Sinds 1980 werkt de Subfaculteit Klinische Psychologie (Utrecht) mee aan studie en onderzoeken op het gebied van de relatie christelijk geloof en psychologie/ psychotherapie. Twee publicaties waren hiervan het resultaat: "Een deur op een kier" (Hasselaar, 1982) en "De pastor als hulpverlener" (Bos, 1985).

Geloof en therapie

In dit derde onderzoek stond centraal de vraag in hoeverre de christelijke levensbeschouwing het handelen van christelijke hulpverleners beïnvloedt en of dit handelen zich onderscheidt van niet-christelijke hulpverleners. Aan dit onderzoek werkten circa vijftig therapeuten (psychologen en psychiaters) mee, nadat meer dan 450 officiële hulpverleners waren aangeschreven en gevraagd om dit onderzoek mogelijk te maken.

Zonder bekend te zijn met het specifieke doel van het onderzoek werd aan de hulpverleners gevraagd op grond van vier verschillende, duidelijk beschreven probleemsituaties een behandelingsplan op te stellen. De verkregen gegevens werden anoniem onderworpen aan een scoring, die gebaseerd is op algemeen therapeutisch handelen, zoals o.a. het benoemen van de problematiek, de keuze van therapeutische benadering, het hanteren van normen en waarden. Uit de beantwoording van enkele vragen over de persoonlijke levensbeschouwing werden de groepen christelijke therapeuten en niet-christelijke therapeuten gevormd. In de behandelingsplannen werd gekeken naar christelijke elementen. Onder christelijke elementen werd verstaan: opmerkingen, die duidelijk gerelateerd waren aan het evangelie en praktisch christelijk handelen, zoals bidden met de cliënt. De onderzoekers vonden dat 17 therapeuten van de 29 therapeuten, die zich christen noemden, christelijke elementen in hun therapie lieten zien. Bij alle niet-christelijke therapeuten kwamen géén christelijke elementen voor in hun behandelingsplan. Blijkt de problematiek van neutrale aard (d.w.z. een gedragsprobleem zonder duidelijk levensbeschouwelijk aspect; bv. angst voor de tandarts) dan zijn bij alle therapeuten christelijke elementen afwezig.

De forumdiscussie

Naast de waardering voor dit gedurfde onderzoek werden verschillende kritische kanttekeningen gemaakt door de deelnemers van het forum, waarin zitting hadden: prof. Van Wijngaarden, prof. Veling, prof. Vandermeersch, drs. Glas en dr. v.d. Wal.

Heel veel aspecten van de omgang tussen mensen zijn niet meetbaar. Ook in een vertrouwensrelatie binnen de therapie spelen zich zaken af, die niet kwantitatief te maken zijn. Dit bemoeilijkt zo'n onderzoek. Een opvallend resultaat was dat christen-therapeuten meer directief te werk gaan (sturend, onderwijzend, adviserend) en dat niet-christen therapeuten meer non-directief met hun cliënten omgaan (vrij, meegaand, meedenkend). Heel het therapeutisch werk is uiteraard ingebed in onze Westerse cultuur, die zijn eigen geschiedenis kent. Ons leven is gericht op zelfstandig maken en propageert het zelf kiezen. Waar en wanneer wordt gekozen? Is zelf kiezen in feite geen illusie?

Aandacht werd gegeven aan het belangwekkende thema: hoe gaat de therapeut om met de bijbel in de therapie? Op aandrang van de cliënt kan het zinvol zijn een bijbelse visie op het persoonlijk leven te geven. Verwijzing naar en samenwerking met predikanten is op zijn plaats als cliënten duidelijke geloofsproblemen hebben.

Ook de aanwezigen in de (college)zaal kregen de gelegenheid opmerkingen te plaatsen. Er werd geconstateerd, dat een duidelijk mensbeeld (antropologie) ontbrak aan de studie. Onderzoeksmatig konden andere facetten worden toegevoegd b.v. welke verwachting heeft de cliënt t.a.v. de therapeut? Ook werd aangegeven dat cliënten soms met religieuze problemen binnen stappen als dekmantel voor psychische problemen. Op basis van gewonnen vertrouwen kan de cliënt geholpen worden, zodat de werkelijke problemen aan de orde komen.

Literatuuronderzoek: Religie en therapie

's Middags konden de aanwezigen bezig gaan in twee werkgroepen door te kiezen uit vier werkgroepen met de thema's: Psychotherapeutische literatuur en religie (Kerssemakers); Psychotherapie en ethiek (Vandermeersch); Psychotherapie en geloof (Filius); Pastoraat in de geestelijke gezondheidszorg (Bach). Ondergetekende deed mee aan de

eerste en de derde werkgroep. Er is weinig in het Nederlands geschreven over de verhouding psychotherapie en religie. Toch is er wel veel gaande, getuige ook deze studiedag. Er is wel enige literatuur uit Noord Amerika. Positieve literatuur als het gaat om de relatie en de samenhang tussen psychotherapie en religie. Negatieve literatuur, als men beweert, dat religie op alle fronten verkeerd is. In het algemeen schrijft men duidelijk dat de therapeut niet goed raad weet met religie ofwel er onhandig mee omgaat. Of de religie wordt afgedaan om haar absoluterend karakter, of de psychotherapie gaat als een alternatief geloof functioneren.

Verder ging de inleider dieper in op de interactie tussen therapeut en cliënt, welke houding wordt aangenomen t.a.v. de religie, en van welke wederzijdse beïnvloeding kan er sprake zijn? Heel veel therapeuten vermijden wederzijdse religieuze problematiek. Wat vraagt de praktijk? Iemand suggereerde: Het is niet ondenkbaar, dat RIAGG's ook een plaatsje gaan inruimen voor de pastor als hulpverlener. Dat geeft te denken!

Geloof en psychotherapie

In de tweede werkgroep over geloof en psychotherapie werd duidelijk een christelijke-bijbelse visie op psychotherapie door de inleider getoond. De God-mens relatie is een voorbeeld van een goede mens-mens relatie. God komt naar de mensen toe: Hij, de Almachtige, neemt ons, nietige mensen volledig aan. Deze acceptatie vormt ook de basis van therapeutische contacten. Verder leven we onder Gods hoede. Vanuit en door genade richten wij ons leven in. Een leven met voldoen aan allerlei eisen en voorschriften, zoals in sommige Reformatorische kringen met de vraag naar gehoorzaamheid opgeld doet, is tegenstrijdig met het bijbelse genade-model. Geen wettisch leven, maar leven in vrijheid.

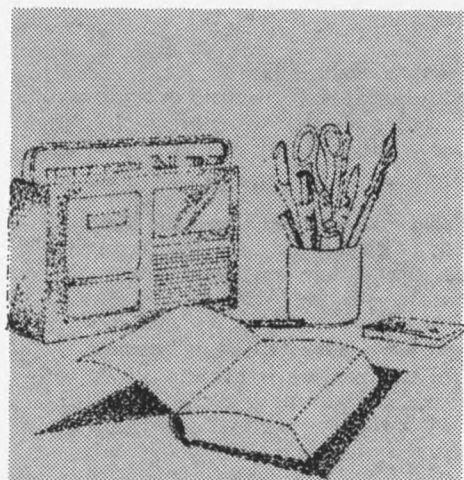
De inleider besprak een probleemsituatie, waarin hij stelt, dat Godsbesef wordt gekleurd door de opvoeding. De omgang met vader en moeder kunnen heel wat trauma's veroorzaken in een ongelukkige groei naar volwassenheid. Therapeutisch is het goed samen te beseffen: God is de Geheel Andere en Hij is er ALTIJD. Het gaat er niet om evangeliserend

bezig te zijn, maar therapeutisch, psychisch genezend en gezondmakend. Het goede en het positieve moet voorop staan bij iedere christen. Ook hier klonk de oproep: "Wees een bijbels LICHT in onze hedendaagse duisternis".

Besluit

Na deze twee uren intensief bezig zijn werd deze studiedag gezamenlijk afgesloten. In het kort vertelden de inleiders iets over hun lezing in de werkgroepen. Algemeen was de conclusie, dat een interessant onderzoek was gepresenteerd. Ontgenegelijk dienen we te constateren, dat levensbeschouwing en psychotherapie bij elkaar horen. Cliënt, let op uw keuze!

Deze keurig verzorgde studiedag werd georganiseerd door de Stichting Christelijk Studiecentrum te Amsterdam. Bij dit centrum kunnen belangstellenden de scriptie "Geloof waardig helpen" door G. van Kraenburg, J. van Holland, A. Huisman en K. Roest bestellen per bank/giro door overmaking van f 23,50 (prijs incl. verzendkosten) op girorek. 2247500 of bankrek. 39.36.40.086.

Jeugdrubriek

R.R. Ganzevoort, Wormerveer

Als God liefde is...(1)

Een jongetje van drie komt onder een auto. Waarom? Een meisjes van zeventien wordt verkracht. Waarom? Een moeder van drie kinderen hoort dat ze kanker heeft. Waarom? Als God liefde is, hoe kan het dan dat... Zo wordt vaak de vraag van het lijden gesteld. Christenen en niet-christenen zijn met deze vragen bezig, vaak zonder een antwoord te vinden. Niet-gelovigen gebruiken deze vraag soms als een makkelijk argument om niet te hoeven geloven. Er is immers toch geen antwoord op de vraag van het lijden?

Nu kunnen we inderdaad geen antwoord geven dat iedereen zodanig zal overtuigen dat de vragen werkelijk beantwoord zijn. Maar misschien kunnen we wel een weg vinden die verder leidt dan de wanhoop van het geen antwoorden hebben. We doen dat in twee afleveringen. Deze keer staan we stil bij de verschillende verklaringen, volgende keer kijken we hoe we verder komen.

Wanneer je in je leven met lijden te maken krijgt is de eerste vraag vaak naar de zin van het leven. Door wat je overkomt raak je iets of iemand kwijt waardoor je leven opeens veel minder zinvol wordt of lijkt. Je valt ten prooi aan leegheid en doelloosheid. Maar omdat je leven zo leeg, zo doelloos lijkt probeer je eerst een reden te vinden voor wat je overkomen is, een oorzaak van het lijden. Want als het 'zomaar' gebeurt, als er geen reden voor is, dan kan er ieder moment weer iets dergelijks gebeuren. En als je al het goede zomaar weer kwijt kan raken, wat heb je er dan aan? Wat heeft het dan allemaal voor zin?

Verklaren

Een mens heeft dan ook gauw de neiging te zoeken naar een verklaring. Een verklaring helpt om grip te houden op de zaken, te be'grijp'en. Wie een verklaring weet voelt zich veiliger in alle onzekerheid van het leven. Een verklaring die misschien wel waar is – of misschien voor een deel. Laten we eens wat van die

verklaringen op een rijtje zetten.

* De Mens; de zondeval. Door de ongehoorzaamheid van Adam en Eva ging het paradijs verloren. De hele schepping is toen als het ware meegesleurd in de val van de mens. Daardoor kreeg de dood zoveel macht in ons leven, en dood hangt samen met lijden. Daar zie je de schuld van de mens. Op kleinere schaal kun je kijken naar een dronken automobilist die iemand doodrijdt of levenslang gehandicapt maakt; de schuld van een mens. Ook kun je zelf verantwoordelijk zijn voor een deel van je eigen lijden. Maar dat lost dan toch allemaal de vraag niet op: Waarom laat God het toe? En waarom ik?

* De Duivel. Soms is het heel terecht om het lijden toe te schrijven aan de duivel. Denk maar aan mensen die bezig zijn met allerlei occulte spelletjes, en daardoor problemen krijgen. Denk ook maar aan het boek Job. In het nieuwe Testament bestraft de Here Jezus een ziekte om te laten zien dat die niet van God komt (Luc. 4:39). Maar dan blijft de vraag staan: Waarom laat God het toe?

* God. Je kunt er als je je Bijbel leest niet onderuit dat een deel van het lijden aan de Here God toe te schrijven is. Je ziet dat Hij volken of mensen straft. Soms als oordeel, soms ook als Vaderlijke tik op de vingers. Dat is niet in strijd met zijn liefde. Juist omdat Hij van ons houdt is er ook ruimte voor die 'tik', voor wat de Bijbel tuchting of kastijding noemt (Hebr. 12:6). Maar ook dan

houd je de vraag waarom het op deze wijze moet, en of je in die specifieke situatie wel van straf moet spreken. Bovendien is er dan voor christenen nog het probleem dat er toch ook de vergeving is; blijft dan de straf toch staan?

Geen Verklaring

Je merkt wel dat elke verklaring stukloopt op de vraag. Bovendien lopen de verschillende verklaringen ook nog eens flink door elkaar. Je kunt de vraag misschien het beste zó omschrijven: Wat is de rol van God in dit alles; Waar is God als ik pijn heb? Sommigen zullen zeggen: God heeft overal de hand in. Hij bepaalt en veroorzaakt het lijden, en we hebben het maar te aanvaarden zoals het komt. Anderen zeggen: Nee, God veroorzaakt niets; Hij is alleen maar slachtoffer. God kan het zelf ook niet helpen. Hij heeft de macht aan de mensen gegeven en is nu niet meer dan een machteloze God. Kijk maar naar Jezus aan het kruis. Hij laat Zich doden.

Zoals je ziet leiden allebei deze meningen ertoe dat God in een hokje wordt geduwd, dat Hij beperkt wordt tot ons begripsvermogen: of Hij wordt een wreed heerser die ons als marionetten bespeelt, of Hij wordt een zielig figuur die het zelf ook niet kan helpen. Je wordt soms bijna gedwongen om hiertussen te kiezen, maar dat is dan wel een valse keus. Het is niet of-of: allebei deze Godsbeelden zijn onbijbels.

Er zijn ook nog niet-christelijke verklaringsmogelijkheden. Zo kun je zeggen dat het lijden een straf is voor zonden uit een vorig leven. Je kunt stellen dat je het lijden krijgt van goede of slechte goden, of van het toeval. Die verklaringen lijken erg veel op sommige christelijke verklaringen, en ze geven even weinig antwoorden. Maar wat dan? Als de verklaringen niet deugen, hoe kun je dan nog verder?

Onbegrijpelijk

Er is wel terecht gezegd dat het lijden per definitie onbegrijpelijk en onverklaarbaar is. Als je het kunt begrijpen en een verklaring hebt, dan is het lijden opgelost. Lijden is juist dat je vragen hebt waar geen verklaring voor te vinden is. Lijden kun je omschrijven als een pijnlijke situatie waar je geen zin in kunt ontdekken. Wie toch krampachtig probeert om voor anderen een verklaring te geven, die heeft niet in de gaten wat lijden is en die neemt ook de pijn van die ander niet serieus! Wie krampachtig probeert voor zichzelf een verklaring te vinden is er nog niet aan toe om de pijn te verwerken.

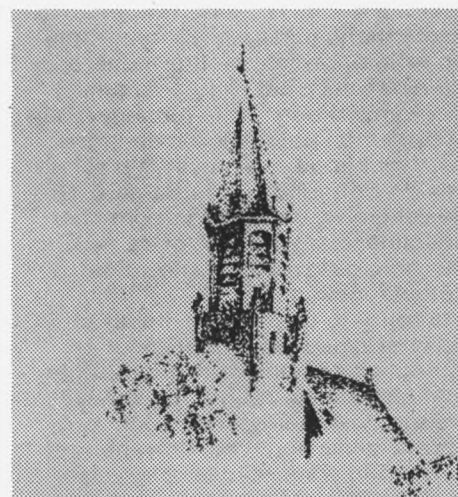
De enige mogelijkheid om met het lijden om te gaan op een manier die

de vragen serieus neemt is het proberen midden in die vragen Gods stem te herkennen. Daar gaan we de volgende keer op in.

Om verder te praten of te denken:

- * *Waar denk je aan bij het begrip 'lijden'? Welke situaties komen in je op?*
- * *Is de vraag van het lijden voor jou een struikelblok om te geloven? Is het een echte vraag die je persoonlijk raakt, of een vlucht van het geloof weg?*
- * *Welke verklaringen worden gegeven, welke kun je zelf aanvullen? Welke van deze verklaringen spreekt jou aan? Wat vind je van de uitspraak dat lijden onbegrijpelijk is en onverklaarbaar?*

Dit artikel verscheen in gewijzigde vorm in *Aktie*, augustus 1987

Kerknieuws

Ned. Geref. Kerk van Sliedrecht

Ds. K. Muller, predikant te Heerenveen, heeft voor het door de kerkeraad op hem uitgebrachte beroep bedankt.

Preekconsent

Kandidaat K. Holwerda ontving van de regio Noord verlenging van zijn preekconsent met één jaar (tot 20 februari 1990).

Ned. Geref. Kerk van Alphen a/d Rijn

Tot 17 september a.s. vangt de middagdienst aan om 19.00 uur, in plaats van om 16.30 uur.

Ned. Geref. Kerk van Zalk en Veecaten.

Het scribaat berust thans bij: W. ten Hove, Bisschopswetering 26, 8275 AP, 's-Heerenbroek. Tel.: 05205 - 462.

Ned. Geref. Kerk van Zaanstreek-Centrum

Het scribaat berust bij: G.C. van der Graaf, Koediep 7, 1509 XV Zaandam. Tel.: 075 - 314318

Ned. Geref. Kerk van Krommenie

Het scribaat berust bij: J.A. Brink, Postbus 86, 1560 AB Krommenie.

Ned. Geref. Kerk/Chr. Geref. Kerk van Lelystad

Het scribaat berust bij: T. Regnerus, Kempenaar 02-47, 8242 BB Lelystad. Tel.: 03200 - 21820.

Correspondentie bij voorkeur zenden aan Ned. Geref. Kerk/Chr. Geref. Kerk, Postbus 397, 8200 AJ Lelystad.

Ned. Geref. Kerk van 's-Gravenhage

De kerkeraad heeft een beroep uitgebracht op ds. J.H. Veeffkind, predikant te Krommenie.

Ned. Geref. Kerk van Wageningen

In verband met vakantie wordt in de 4 zondagen van 23 juli tot en met 13 augustus slechts één dienst gehouden en wel 's avonds om 7.00 uur in de Immanuelkapel, Markt 25 te Wageningen.

Ned. Geref. kerken van Haarlem en Heemstede

In de periode van 9 juli tot en met 13 augustus worden de diensten van Haarlem en Heemstede gecombineerd gehouden.

De morgendiensten zullen zijn in de Petrakerk, Limburglaan 3 in Heemstede. De tweede dienst wordt gehouden in de Bakenesserkerk, Vrouwestraat 10 te Haarlem.

Ned. Geref. Kerk van Zoetermeer

Met ingang van 2 juli 1989 zal de kerk haar diensten weer gaan houden in het Kruispunt, Ooslaan 2. De aanvangstijden van de diensten blijven ongewijzigd, 's morgens om 9.45 uur en 's middags om 16.45 uur.

Ned. Geref. Kerk van Sliedrecht

Het scribaat berust bij: H. van der Veen, Karekietstraat 10, 3362 RH Sliedrecht.

De afscheidsdienst van ds. J. Bouma zal zondag 16 juli a.s. plaats hebben. Aanvang dienst: 14.45 uur in de Maranathakerk, Lijsterweg 2 te Sliedrecht.

Theologische Hogeschool te Apeldoorn

Op 16 juni 1989 zijn voor het kandidaatsexamen in de theologie geslaagd: mw. E. van Deursen en de heer D.A. Lagewaard.

Ned. Geref. Kerk van Eindhoven

In de komende zomermaanden wordt weer een aantal diensten gekombineerd met die van onze Christelijke Gereformeerde zuster-gemeente.

Het betreft de diensten op de zondagen 9, 16, 23 en 30 juli. Op 2 juli, 6 en 13 augustus worden alleen de middagdiensten gekombineerd.

Al deze diensten worden gehouden in het gebouw van de Chr. Geref. Kerk aan de Schootsestraat nr. 47 te Eindhoven. De diensten beginnen om 9.30 en 17.00 uur.

Ned. Geref. Kerk van Arnhem

In de maanden juli en augustus beginnen de kerkdiensten om 08.45 en 19.00 uur.

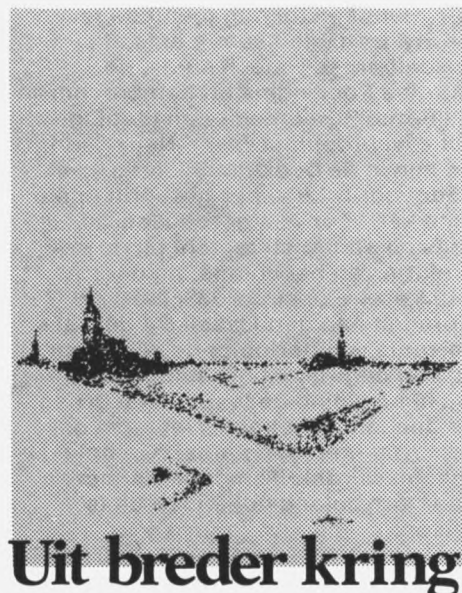
In deze periode is de oppasdienst tijdens de morgendienst. De diensten worden gehouden in het kerkgebouw van de Doopsgezinde Gemeente, Weverstraat 15 te Arnhem. De Weverstraat ligt in het voetgangersgebied in het centrum van Arnhem, vlak bij de Eusebiuskerk.

Ned. Geref. Kerk/Chr. Geref. Kerk van Almere

Het scribaat berust bij: F.A.G. van Buren, Gildemark 62, 1351 HE Almere. Tel.: 03240-10662.

Ned. Geref. Kerk te Zeist

De kerkeraad heeft een beroep uitgebracht op drs. H. de Jong, predikant te Amsterdam.

Met vakantie naar Frankrijk?

Zoals de lezers waarschijnlijk al lang zullen weten, opereert er binnen de Nederlands Gereformeerde Kerken en de Christelijke Gereformeerde Kerken een stichting tot steun aan de Evangelische Gereformeerde Kerken in Frankrijk, de E.R.E.I., met medeweten en ondersteuning van de Commissie en de Deputaten van de beide kerkgemeenschappen.

Ondergetekende is voorzitter van de stichting, terwijl Ds. G. van den Brink te Veenendaal secretaris is en Ir. A. de Ruiter te Nuenen secretaris buitenland is.

De Stichting heeft ook al meermalen laten weten, dat er bij haar een lijst beschikbaar is van alle plaatsen, waar een Église Réformée Évangélique aanwezig is. U kunt zich hiervoor wenden tot Ds. G. van den Brink, Prins Willem Alexanderpark 483, 3905 CP Veenendaal, of tot ondergetekende. Een enkele keer komt het voor, dat men plaatselijk een kerk van die naam tegenkomt, die toch niet bij het kerkverband van de E.R.E.I. aangesloten is, zoals mijzelf eens te Orange overkwam.

Mocht U een van de E.R.E.I.-diensten bezoeken (hetgeen men zeer op prijs stelt) en iets over uw belevenissen willen vertellen, dan staan wij daar bijzonder voor open.

Misschien bemerkt U ook wel, hoe bijzonder zwak (vaak in elk opzicht) deze gemeenten zijn en komt het in U op, zelf ook iets voor de stichting te geven. Met het oog daarop geef ik U de nummers: Rabobank Delft no. 31.34.14.629, giro van de bank 441131.

Goede contacten onderhoudt onze stichting ook met het Comité voor Christelijke hulpverlening op gereformeerde basis, dat werkt binnen de Gereformeerde Bond in de Nederlandse Hervormde Kerk. Dat comité houdt zich tot nog toe voornamelijk bezig met het uitgeven van theologische literatuur voor Frank-

rijk. Het heeft tot nog toe uitgegeven: de Franse Geloofsbelijdenis, de Heidelbergse Catechismus, de Dordtse Leerregels en een brochure 'Pourquoi?', alsmede een theologische woordenlijst Frans-Nederlands. Ze zijn in de boekhandel verkrijgbaar voor f 12,50 per geschrift, maar men kan voor een gereduceerde prijs bij aantallen terecht bij de secretaris van het comité, de heer A. van Velzen, postbus 333, 2920 AH Krimpen aan den IJssel. Bij de Catechismus is (voorlopig) de woordenlijst bij de prijs inbegrepen. Onze stichting wil op deze uitgaven graag de aandacht vestigen. Het komt ook voor, dat men een aantal exemplaren naar Frankrijk meeneemt om ze daar aan belangstellenden uit te reiken.

Ds. K. Boersma, voorzitter
Karl Marxstraat 49,
3076 DP Rotterdam
Tel.: 010-4197655

Reformatische Bijbelschool te Zeist (RBS)

Op 3 juli a.s. wordt de laatste 'Open Avond' gehouden voor de aanvang van het cursusjaar 1989-1990 voor hen die:

- overwegen zich voor te bereiden op een beroep in kerk of onderwijs,
- zich willen richten op werk in zending en evangelisatie.

Deze avond begint om 19.30 uur in het gebouw van de RBS, Krakelingeweg 10 te Zeist. Opgaat graag telefonisch: 03404-24166.

Reform. Evangelische Kirche.

Op verzoek van ds. Ernst L. Judt delen wij u mede dat in de maanden juli en augustus op de 16e, 23e, 30e juli en op 6 augustus om 16.00 uur kerkdiensten in het nederlands worden gehouden in de Ref. Evangelische Kirche te Oberndorf (bij Laasphe).

Rapporten Prof. dr. G.A. Lindeboom Instituut

Tussen de HIV-test en genetische tests bestaan fundamentele verschillen. Toepassing van het ene type test kan geen geldig argument vormen voor toepassing van het andere type test, onder overeenkomstige omstandigheden.

Dit is de voornaamste conclusie uit een wetenschappelijk rapport, getiteld: 'HIV-test versus genetische test', dat het Prof. dr. G.A. Lindeboom Instituut op een persconferentie in Nieuwspoort presenteerde. Behalve dit rapport werd nog een tweede studie uitgebracht die handelt over: 'Prenatale Diagnostiek, Ontwikkeling van het indicatiebeleid en opname in het ziekenfondspakket'.

HIV-test versus genetische test

De studie 'HIV-test - versus genetische test' werd toegelicht door dr. H. Jochemsen, één van de opstellers van het rapport en directeur van het Lindeboom Instituut.

Prenatale diagnostiek

Het andere rapport, dat handelt over prenatale diagnostiek, werd toege-

licht door de arts J. Spaan, die hieraan een belangrijke bijdrage heeft geleverd. Dit rapport geeft een beschrijving van de medisch-technische ontwikkelingen op het gebied van de prenatale diagnostiek; d.w.z. onderzoek aan ongeboren kinderen, dus tijdens de zwangerschap. Daarnaast wordt nagegaan op welke indicaties, d.w.z. voor welke (groepen van) zwangere vrouwen, deze mogelijkheden beschikbaar zijn gekomen. Bovendien is onderzocht langs welke besluitvormingsprocedure deze medische technieken in het ziekenfondspakket zijn opgenomen.

Overhandiging

Namens het Prof.dr. G.A. Lindeboom Instituut overhandigde prof. Van Bommel, (tweede voorzitter) exemplaren van de rapporten aan de Raad van Advies van het Lindeboom Instituut. Daarin is een 15-tal organisaties vertegenwoordigd die in de gezondheidszorg werkzaam zijn en bij wie de bescherming van het leven in al zijn fasen uitgangspunt is. Van Bommel gaf daarbij aan dat beide rapporten, die specifieke probleemstellingen bespreken, tot conclusies komen die van betekenis zijn voor het **beleid in de gezondheidszorg** met betrekking tot de betreffende onderwerpen. Hij sprak de hoop uit dat de verantwoordelijke personen en instanties met die conclusies rekening zullen houden. Eerder op de dag was het rapport 'HIV-test versus genetische test' door een delegatie van het Prof.dr. G.A. Lindeboom Instituut persoonlijk overhandigd aan Staatssecretaris D.J.D. Dees.

Voor nadere inlichtingen kunt u zich wenden tot:

Dr.ir. H. Jochemsen,
Directeur Prof.dr. G.A. Lindeboom
Instituut,
Tel.: 08380-30230

De raad van de Ned. Ger. Kerk te Marknesse nam met ontroering kennis van het bericht, dat br.

K. ROOK

op 81-jarige leeftijd in zijn Heer en Heiland is ontslapen. Dankbaar gedenken wij wat de Here in hem aan ons gegeven heeft.

Vele jaren heeft hij de gemeente met grote trouw gediend als ouderling. Moge de Here zijn vrouw en kinderen troosten en nabij zijn met Zijn genade.

Marknesse, 30 juni 1989

Namens de kerkeraad,
Ds. H.J. Zuidhof, praeses
L.J. Koster, scriba

De Here nam tot Zich onze vriend en broeder:

KAREL ROOK

„Zalig zij die genodigd zijn tot het bruiloftsmaal des Lams”

Openb. 19 : 9

Fam. G.J. van Benthem
Fam. G. Groen
Fam. F. de Haan
Mevr. M. Maris-Woets
Fam. H. Visscher

Marknesse, 30 juni 1989

GEZOCHT

een kamer voor a.s.
studente V.U. Amsterdam.
Informatie gaarne aan
Eline Mollema
03435-74210